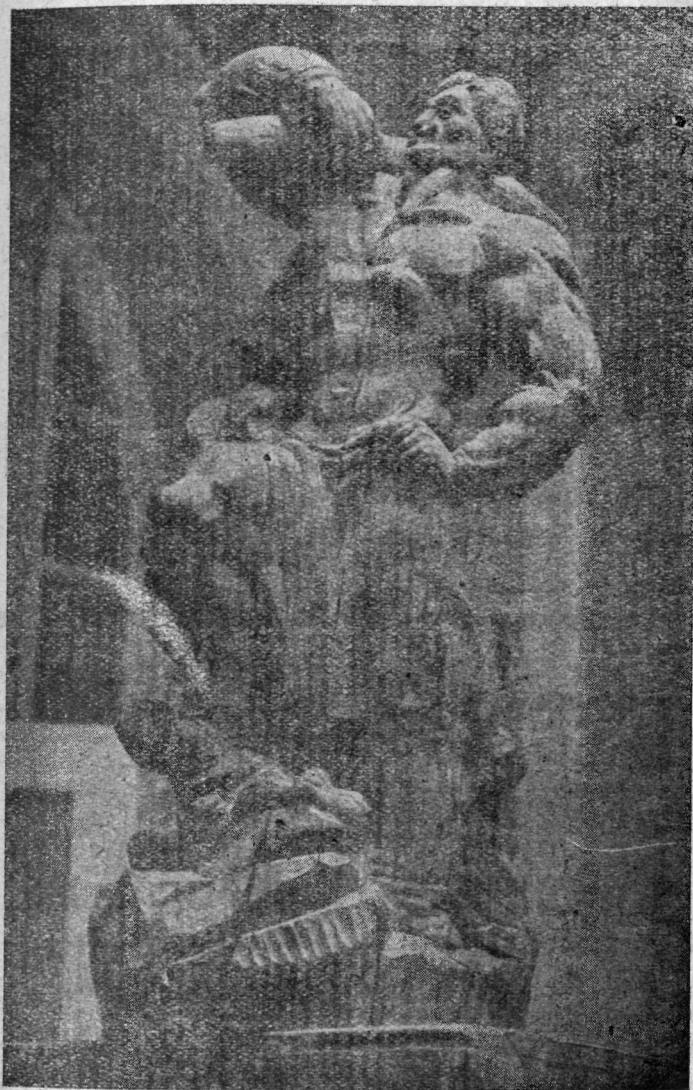

SOCIETATEA DE MÂINE

Revistă de știință sociografică estetică și cultură

Cuprinsul:

- PROBLEME SOCIALE:** *Elanul vital* . . . . . Ion Clopoțel
Principiile noii reforme a Statului Român . . . . . Redacția
- UNITATEA NAȚIONALĂ:**
Transnistria . . . . . Em. Grigoraș
Dela Bug până'n Morava . . . . . Liviu Jurchescu
- ACTUALITĂȚI:** *Expoziția cărții, artelor plastice și graficei române din Banat* . . . . . Virgil Birou
Reîntoarcerea Banatului în românitățe . . . . . Grigore Bugarin
Tradiția culturală bănățeană . . . . . I. Stoia-Udrea
Un scriitor de mari resurse: V. Birou . . . . . Horia Trandafir
Mesaj către ardeleni și bănățeni . . . . . Direcțiunea
Ceva despre educația statistică . . . . . Ion Clopoțel
Istoria arhitecturii românești . . . . . Dr. Titu Popa
- SUPLIMENT CULTURAL ITALIC:** *Raporturile româno-italiene* . . . . . Mario Ruffini
Aspecte basarabene . . . . . Rodica Clopoțel
Doi savanți sârbi despre macedo-românii . . . . . Oscar Randi
- SATE, ORAȘE, REGIUNI:** *Moșii dela bariera Vergului* . . . . . Const. Barcaroiu
- PAGINI LITERARE:** *Interior (versuri)* . . . . . Grigore Bugarin
- CĂRȚI, ZIARE, REVISTE:** *Istoria filosofiei moderne. Traian Simu: Organizarea politică a Banatului în evul mediu. — Vicențiu Bugariu despre Iulian Grozescu. — Dr. Marchescu: „Grănicerii bănățeni“* . . . . . Dumitru Corvinu
- FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI:**
Despre macedo români. — Origina săcuilor. — Ecaterina Iorga. — Români din Caucaz și Crimăea. — Școala surorilor de ocrotire. — Continuitățe daco-romană. — Ajutorul de iarnă. — Lapte sau rachiu? Redacția
- COPERTA:** Iovan Iorgovan . R. Ladea

IOVAN IORGOVAN

Ladea

**Faceți-vă datoria de români:
Semnați la Imprumutul Reîntregirii,
oferiți obolul pentru Ajutorul de iarnă**

Editura „Societatea de Măine“
Director: ION CLOPOȚEL

Inscrisă în registrul Trib. Com.
Ilfov cu Nr. 1927/38. Redacția și
Administrația: București 6, str.
Dr. Asachi 11 (Cotroceni).

APARE TRIMESTRIAL

ANUL 18
TRIMESTRUL OCT. NOV. DECEMBRIE 1941

no 4

(no 376 dela apariție)

ABONAMENTE ANUALE:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Socetăți culturale, școli . 1000 L
Liber-profesioniști . . . . 600 L
Funcț., studenți, muncitori 500 L
In străinătate: dublu
Abonamente se remit anticipat
prin CEC no. 1213

Dela 1 Ianuarie 1942 „SOCIETATEA DE MÂINE“ apare din nou lunar

©B.C.U. Cluj

Viata intelectuală

CONTINUTATEA DACO-ROMANĂ

Revisia „Bibliografia Fascista” publică un foarte drept și argumentat articol al d-lui Guido Landra intitulat: „Continuitatea daco-romană în Carpații meridionali”, în care autorul subliniază puternicul caracter românesc și latin al populației transilvănene, „considerată ca centru de iradiatione și de viață al poporului român, care în această regiune s'a conservat mai curat decât oriunde”.

În continuare, autorul articolului vorbește despre călătoria sa prin Transilvania, despre care scrie:

„În această călătorie am constatat astfel că România păstrează în inima munților ei un popor sănătos și puternic, care constituie o adevărată minune istorică”.

D. Guido Landra accentuează apoi latinitatea populației Transilvaniei, credincioasă vechilor tradiții ale Romei, punând în lumină identitatea de tip fizic și de obiceiuri, dintre Români și Italieni.

„Acei care susțin teze contrarii continuității daco-romane în România, comit un fals evident, nu numai din punct de vedere istoric ci și din punct de vedere antropologic.

„În călătoria mea prin Transilvania am putut face aceste constatări evidente: întreaga regiune muntoasă, până în culmile cele mai înalte, este în întregime alcătuită de elementul românesc”.

D. Landra vorbește apoi despre moți, constatând identitate de grup de sânge între această populație a munților Apuseni și grupul italic, semn evident că în inima Transil-

vaniei există adevăratul centru de origină al poporului român și că acolo poporul român s'a conservat mai curat și mai puternic”. Apoi d. Landra scrie, încheindu-și articolul:

„Este sigur că victoria Axei va dicta Europei o pace dreaptă, în care factorul rasial va avea o fundamentală importanță.

Prin aplicarea acestor principii România va ieși, fără îndoială, mai puternică și mai compactă decât era în trecut, fiindcă ea n'are decât de câștigat din aplicarea riguroasă a principiilor rasiale.

Odată recucerite teritoriile care i-au fost luate pe nedrept, ea își va putea relua evoluția națională în baza tradițiilor, care sunt încă vii în rândurile poporului din munți și din păduri.

Iar mitul etern al Romei va revieva încă odată, în întreg teritoriul acelei Dacii a lui Traian și Decebal, mit pe care poporul român l-a conservat cu religiozitate.

Fabricile de Oxigen și Acetilenă ANDREI STANICEL S. A.

BRAȘOV—PLOEȘTI

Capital: 16.000.000 lei

Fabrica de Oxigen din Brașov

Calea Bucureștilor No. 2
Telefon Nr. 3215

PRODUCE:

Oxigen industrial
Oxigen medicinal (99,7%)
Aer comprimat
Nitrogen

Fabrica de Oxigen din Ploești

Strada Gării-Sud Nr. 13
Telefon Nr. 1453

PRODUCE:

Oxigen industrial
Oxigen medicinal (99,7%)
Aer comprimat
Nitrogen

Fabrica de Acetilenă din Ploești

Bariera Câmpinei Km. 64
Telefon Nr. 2722

PRODUCE:

Acetilenă dizolvată
(Dissousgas)

Depozit permanent de mașini, aparate, chimicale, precum și alte materiale necesare sudurii autogene. Tuburi pentru gaze comprimate.

Depozitul general, București, Bul. Regele Ferdinand No. 113, telefon 2.59.33

Reprezentant pe țară al firmei „GRIESOGEN“ Griesheimer Autogen Verkaufs-G. M. B. H. Frankfurt a. Main-Griesheim

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ SOCIOGRAFICĂ, ESTETICĂ ȘI CULTURĂ

Elanul vital

Nu despre filosofia savantului francez vom scrie sub acest titlu. Cutoatecă nu împărtășim părerea celor cari consideră de inactuale cercetările pure, adică fără sprijin în cuprinsul preocupărilor zilei — cum sunt cele de ordin metafizic, transcendent și mistic — (uneori chiar în mijlocul furturilor se ivesc constructorii unor gigantice sisteme de gândire abstractă care pot însemna o culme nouă a culturii umane) — totuș invocăm splendidă achiziție a cugetării acceptate în forurile consacrate ale științei, pentru a o pune în relație cu realitatea românească în ceasul de față.

Nevoia de a demonstra o teză de azi, ne face să apelăm la denumirea unei teorii de circulație universală. Cu aceeaș îndreptățire și satisfacțiune putem pune în semnele egalității și formula de vraje a unui filosof român, care este autorul unei îndrăznețe trilogii metafizice arătând, că paralel și de aceeaș importanță cu celebrele categorii ale cunoașterii, funcționează în subsolurile insondabile ale ființei noastre așa numitele *categorii ale creației*, cari rezidă în definiția curentă a subconștientului uman.

Undeva în adâncurile ființei popoarelor sunt sedimentate energii cari-și cer dreptul de ieșire la suprafață și afirmare tumultuoasă la anume cotituri de veac.

Este un fel de expansiune vitală, o alergare după spațiul vital mai larg, mai corespunzător.

Indeosebi popoarele prolifiche își simt sufletul plin de o vitalitate excepțională și sunt gata la acte eroice pentru a găsi făgașul potrivit revărsărilor lor demografice.

Suprapopulata Franța a secolelor XVII și XVIII se prevala de o dominațiune universală: prestigiul ei moral era imens, iar cuvântul ei a fost arbitru hotărîtor. Napoleon a fost agentul automat al unei mari națiuni cuprinse de freamătul afirmărilor istorice.

Marele Reich german deține acele caracteristici cari o fac să debordeze de energie și să stârnească admirația lumii cu glorioasele fapte de arme.

Acesta este relieful personalității poporului care are încredere în sine, vădește un optimism robust de viață și deține simțul demnității întru apărarea drepturilor. Este un fel de conștiință plină a chemărilor sub soare și un gust al riscurilor pe care nu și-l pot permite neamurile robite de scepticism și depresiune morală, nici cele scăzute ca natalitate și secătuite de primitivism.

Articolul acesta s'ar putea întitula cu o frază mai adâcvată: depildă *organizație și creație în spațiul național*. Ba am putea pune în circulație un titlu și mai scurt, și mai expresiv, și mai popular: *curajul de viață* al neamurilor. Căci este vorba despre *elanul vital*, despre acea viae și înălțată conștiință de sine pe care trebuie să o aibe unpopor în cadrele justificate de prezența demografică și biopolitică.

În jurul concepției de mai sus ni se înmulțesc și ni se grupează gândurile în clipa de față a istoriei, când germanismul este capabil de niște eforturi legendare. Care este forța cea mare care susține atari elanuri, unde trebuie găsită explicațiunea de structură a spiritului german, pentruca să asistăm la atari epopeice aparițiuni istorice pe arena europeană? În organizațiunea de stat, în munca tenace de laborator, în densitatea demografică, în necesitatea porților deschise debușeurilor pe cari produsele industriale germane râvnesc să le aibe pretutindeni în lume, iar ca o încoronare: în conștiința apartinerii etnice, în comunitatea de neam și cultură, dar mai ales în suprapopulație.

Deci nu este o singură forță, ci un mănunchiu de coordonate cari acționează irezistibil în marea comunitate organizată a germanilor din marele imperiu al celor 90 milioane de locuitori perfect conștienți de tăria și legitimitatea aspirațiunilor lor.

Dacă acestea sunt condițiunile puterii actuale a germanismului, atunci ce ne-am dori și noi poporul român altceva decât să deținem acelaș elan vital, acelaș *curaj de viață*. Aria existențială a românismului este foarte întinsă. În Tracia Balcanică, în Transnistria și la gurile Niprului, pe Tisa, în Istria și Moravia facem dovada peremtorie a așezărilor noastre multisekulare. Stăpânirile

străine n'au putut desfigura fizionomia românească a vastelor regiuni. N'a fost nevoie decât de o coincidență de acțiune a unor factori istorici pentru ca să se distrame învelișurile neguroase și să apară în toată măreția ființa străveche și totuș admirabil conservată a poporului român în granițele etnice.

Tocmai din cauza destrămării, împrăștierii și supunerii de către 6—7 state străine dealungul veacurilor, nu este prea greu să dăm de cauzele lipsei de curaj moral până acum la români.

Cimentarea suflotească, strânsa comunitate de interese, omogenizarea etnică, viguroasa formulare de aspirațiuni unitare, întemeierea unei civilizații în ritm grăbit și fondarea unei culturi de o bine definită personalitate națională, știm bine că nu se pot realiza și desvolta decât în cadrul unui stat național — garanția imediată și unică a împlinirilor râvnite de oricare neam.

Această viață de stat independent ne-a lipsit și astfel purtăm în noi toate insuficiențele trecutului bimilenar (cel puțin). Am fost dislocați adesea din teritoriile de matcă prin migrațiunile violente asiatice. Am fost ținuți sub obroc și constrânși la asimilări într'unele regiuni, mai ales în Balcani. Am suportat infinite mizerii, despoiați de constante etnice și culturale bine distincte. Și totuș, sub spuza agitată a dominatorilor de factură mai mult ori mai puțin tiranică, ne-am păstrat jarul sacru al unei poporații ce și-a conservat bătrânele tipare de viață, civilizație și cultură în stil aparte.

Acum suntem la „plinirea veacului“, în marea zodie de plină trăire a vieții de stat liber. În măsura în care vom izbuti să organizăm acel stat român pe toată aria existențială deținătoare de constante etnice și culturale bine distincte, vom scutura de pe sufletul nostru toată sgura aluviunilor străine și vom renaște în puritatea spirituală și în dinamismul biologic propriu energiilor cari ne caracterizează de veacuri.

Numai în stat liber dobândim acel elan vital creator de valori și purtând pecetia suveranității naționale.

Fără vrere moștenim și stigmatele ce se vor cere combătute sistematic printr'o dirijare inteligentă: neîncrederea, pustiul furtunilor, formele egoismului ce împiedică orizonturile unei mari desfășurări de steaguri, mizeriile explicabile ale unei existențe apăsate, imposibilitatea nașterii acelei fluidități de comunicativitate care să risipiască negurile vieții și să întrețină flacăra creației originale. Nu ne este permis să renunțăm la criticismul, care să pună cântar drept și obiectiv în semnalările calităților ca și ale defectelor — pentru o mai bună instruire și o mai sigură capacitate de restaurare. A trecut vremea romantismelor fade și exagerărilor iluzioniste. E ceasul privirii în față a realităților.

Dorim poporului român să ajungă încurând marile ceasuri ale respirării largi, odihnite, sigure și pline de stimulente fericite în reculegerea și refacerea sa, dobândind acel elan vital, acel curaj de viață care să-l smulgă incertitudinilor, să-l purifice de sgura sedimentelor dificitare și să-l porniască pe căile drepte și ferme ale viitorului său în durabila suveranitate de Stat.

Ion Clopoșel

Tradiția culturală bănățeană

Cu ocazia expoziției dela Timișoara

Această primă și cu adevărat amplă manifestare a spiritualității bănățene constituie mai puțin o acțiune de afirmare în afară, ci mai mult un moment de verificare pentru noi. E semnul de unde pornește, — de unde am pornit, — o generație, care tot timpul a căutat să se mențină pe o linie de conduită spirituală autohtonă pământului și românească, nu prin calculată

intenție, ci prin ineluctabila voință atavică a sângelui și spiritului.

Iată, — atât de discutată, negată chiar, — linia de tradiție culturală bănățeană se conturează precis, evolutiv și cu existența deplin dovedită, în rafturile și panourile acestei expoziții, în slovele scriitorilor, în liniile și culorile artiștilor, în gândirea generațiilor intelectuale ale acestui colț de țară.

Nu facem comparații, nu discutăm valori. Am căutat să prezentăm totul în lumină deplină, în cea mai autentică înfățișare, spiritul și expresia lui.

Raporturile și proporțiile, — față de etnicul românesc de totdeauna și de pretutindeni, și mai ales față de neamurile conlocuitoare, — se stabilesc dela sine.

Atâta am vrut. Și credem că pentru început e destul.

I. STOIA-UDREA

Localismul sănătos și creator

Expoziția cărții, artelor plastice și graficei românești din Banat

Mărturisesc dintru început, că în momentul de față îmi vine foarte greu să iau cuvântul. E greu să fii o vorbire, fie chiar de prezentare, când ai în față atâția maeștri în arta oratoriei, care de nenumărate ori au dat dovada talentului lor și care prin cuvântările pline de avânt, de atâtea ori au făcut să vibreze până la delir sufletul multimilor. Și iarăși, e greu să-ți exprimi prin cuvinte emoția, când sufletul e plin de bucurie curată a conștiinței unui fapt săvârșit până la capăt.

Un grup de tineri hotărâți și neînduplecați, au început o luptă. O luptă pentru crearea unui localism creator și sănătos, o luptă asiduă și de durată, fără zângănit de arme, fără speranța ca surle și tobe să serbeze victoria, o luptă ale cărei roade poate nici nu le vom vedea. Dar o luptă tot atât de dărză și de aprigă, ca lupta pe care o duc frații noștri pe câmpul de onoare. Pentru că am socotit, că în timpurile, când ei își varsă sângele departe de granițele vechi ale țării, încleștați în trântă glorioasă cu un dușman fățiș, datoria noastră, a celor rămași aci, este să lucrăm așa fel, ca atunci, când ei se vor întoarce și ne vor întreba:

— Voi ce ați făcut?

— Am încercat să desăvârșim fapta voastră de arme. Am încercat să dăm un plus de conținut jertfei voastre; să rezolvăm pe plan spiritual la granița de Vest a țării, ceea ce ați rezolvat voi prin foc și prin sânge la răsărit. Am luat lupta cu un dușman ascuns, care cu ochii pânditori la granițe șușotește calomni și vorbe rele din ureche în ureche, pentru că fățiș nu mai are curaj să vorbească și la uneltiri viclene am răspuns

cu o manifestare curată și sinceră, demonstrând că din sol bănățean cultura românească răsare, de o mie de ani, de două mii de ani și de patru mii de ani. Iar sufletele aceluia, care muncesc prin ateliere și fabrici și sufletele tinerilor, care mâine vor veni să ne ia locul, am căutat să le umplem de seva acestei conștiințe, de trăinicia acestei legături a solului bănățean și a sufletului românesc de aci, arătându-le pilda aceluia, a căror ființă a fost legată indestructibil de acest colț de țară, a căror vieță s'a consumat în lupta pentru el și ale căror opere pline de iubirea gliei le puteți vedea în vitrinele și pe panourile de aci.

Așa vom încerca să răspundem aceluia, care mâine se vor întoarce.

Iar acum, dacă aș avea gânduri interesate, ar trebui să profit de ocazie și de bunăvoința Dumneavoastră și să vă arăt greutățile prin care am trecut până am înghebat această manifestare. Ar trebui poate să vă arăt și frământările unei înmănunchieri de scriitori și de artiști, prea pușin luată în seamă până aci, să scot în evidență frământările ei pentru a-și găsi o direcție spirituală în conformitate cu structura specifică a locului și o conducere adecvată acestei direcții; necazurile întâmpinate din partea multora, care ar fi avut tocmai datoria să sprijine străduințele de bine și multe altele de felul acestora. Dar nu o fac. Prezența Domniilor Voastre aci mă scutește de asta. Pentru că prezența Domniilor Voastre aci înseamnă că sunteți lângă noi în lupta începută, înseamnă că Dom-

niile Voastre sunteți lângă noi în gândul de a ridica nivelul cultural al celor ce muncesc, în năzuința de a da un crez naționalist tineretului prin iubirea gliei până la jertfa supremă și sunteți lângă noi în strădania de a aduce pe creatorii neamului, pe scriitorii și pe artiștii, dela periferie în plin centrul societății și al vieții românești din acest oraș cu preocupări mult prea mercantile, ca să se poată desvolta o perspectivă corectă a valorilor și bunurilor spirituale, să-i aducem și să-i așezăm într'un loc, pe care ei îl merită și pe care viețea românească trebuie să li-l dea dacă vrea să fie într'adevăr puternică. Iar acestei prezențe nu-i putem răspunde cu văicăreli și cu înșirarea unor mizerii mărunte, care în momentul împlinirii trebuiesc uitate. În douăzeci și nouă Noembrie au trecut unsprezece ani, decând d. Sever Bocu a făcut Banatului cadoul unei atare manifestări. Se cuvine deci să răspundem prezenței Domniilor Voastre frumos. Cu cele ce vedeți aci și cu altele care vor urma. Sunt flori ale sufletului românesc crescute din sol bănățean, sunt crâmpee din sbuciumările noastre de totdeauna, sunt năzuințele aceluia, care zi și noapte se frământă pentru ca Gândul Românesc și Eternul Frumos Românesc să fășnească și în acest colț de țară, robust, cu o forță pe care nici adversitatea secolelor să nu-l poată doborî.

Primiți-le cum vi le oferim. Cu inima curată și românească.

VIRGIL BIROU,
președintele Asociației Scriitorilor români-bănățeni

Traian Simu: Organizarea politică a Banatului în evul mediu.

Profesorul Iugojan este un cercetător verificat și asiduă al trecutului. Minuțioasa sa carte asupra crașovenilor din cele șapte sate oferise deja modelul stăruinții într-o lămurire a problemelor până în pânzele albe. Cele trei epoci ale penetrației transdanubiene de slavi catolici amestecați cu alte neamuri, sunt bine precizate. Acum d. prof. Simu își pune o problemă medievală de mare interes obștesc și dă acelaș certificat de pricepere într-o reliefa trecutului în favoarea românismului. În Banat s'au menținut de veacuri organizațiile românești de voevodate și cnezate. Impunerea delimitărilor județene întărește mult. Districtele bănățene sunt cnezatele înșile până la finele veacului XVIII

când se ivește împărțirea administrativă a comitatului. Județele Caraș-Severin și Timiș sunt creațiile împărătesei Maria Terezia.

Chiar scriitorul ungar Turocz recunoaște că limba obștească în Banat este cea valahă (la 1768 !).

Firește că existau nobili, mari proprietari români în Banat și Ardeal, dar tentațiile au înstrăinat pe mulți, astfel pe Corvini, pe Mihai Sălăgeanu (fratele Elisabetei soția lui Iancu Huniade), Danciu Petrușiu, Hăgimaș, Doji, Bethlen, Barcsay, Mikes, Kendeffy, Iosika, Banffy, Deak Ferencz (Pescaru) ș. a. Dar neamul s'a conservat cu îndărătnicie.

Când s'a încercat desființarea districtelor, românii au prins ar-

mele. Erau opt districte (cnezate) în Banatul de sud și șase pe valea Begheului superior.

La sfârșitul cărții avem o descriere a cetăților de odinioară.

D. prof. Simu are intuiția trecutului prin calitatea de specialist istoric. Iar de aci până în a deține cheile de aur ale pătrunderii prezentului — nu este decât un pas.

Deaceia deabia așteptăm, ca bărbăți inițiați ca d. Simu să înceapă a ataca problemele actualității bănățene cu întregul avânt al priceperii și datoriei față de neam. „Societatea de mâine” îi așteaptă pe toți la muncă nobilă și metodică în favoarea renașterii și prosperității istorice provincii românești.

Dr. TITU POPA

Reîntoarcerea Banatului în românitate

Interview acordat ziarului „Dacia” de d. prof.-inspector Ion Clopoșel

Timișoara, 10 Dec. 1941

Domnul profesor-inspector Ion Clopoșel se găsește în mijlocul nostru, având una din misiunile de cea mai presantă actualitate, la sediile celor patru prefecturi: Arad, Caraș, Severin și Timișoara și ale celor patru Eparhii: Arad, Timișoara, Lugoj și Caransebeș. În aceste centre a organizat o serie de conferințe cu fruntașii vieții administrative, culturale, și bisericesti, pentru a duce la bun sfârșit problema nomenclaturii satelor noastre, care din nefericire, mai poartă încă pecetea robilor de odinioară.

Profitând de prezența d-sale în mijlocul nostru l-am rugat să ne dea relațiile necesare în ceea ce privește scopul urmărit.

— Ce însemnătate are problema ce vi s'a încredințat în Banat și Zărand ?

„Din amploarea discuțiilor la care ați asistat, — răspunde d. Ion Clopoșel — ați putut să vă convingeți cât de sensibilă și de complexă este în fond chestiunea schimbării nomenclaturii satelor, în aparență de o simplitate care explică adormirea conștiinței și răspunderii atâtor factori care au avut căderea să se pronunțe încă din ceasul primei uniri asupra ei.

— Ce puteți să ne semnalați în deosebi ca rezultat de până acum ?

D. Ion Clopoșel mărturisește : „Toată grija mea de două luni a fost să inițiez metodice consultări largă și bine dirijată. Mă pot declara, cel puțin în parte, satisfăcut : am stărnit un curent care se va însărcina de aci înainte aproape automat să rezolve problema în toată profunzimea și mărimea ei. Satisfacțiunea am simțit-o în deosebi în clipa când mă-a vorbit cunoscuta figură bisericească din Lugoj, protopopul Dr. Aurel Mihaescu (subt ordinele căruia se împlinește încă un destin cultural : pictarea splendidei catedrale ortodoxe de 200 ani de către penelul autorizat al unor maestri ca Demian, Ciupe și Bogdan); Sfinția Sa mi-a spus cam următoarele: „Prezența deasă a d-tale aici în legătură cu conferințele nomenclaturii îmi deșteaptă gânduri care mă duc departe, departe de tot, căci „românizarea” se cere întin-

să chiar până în textele biblice și liturgice, sufocate de slavonisme, străinisme și barbarisme”.

Aș putea astfel declara că discuția începută în jurul botezului așezărilor străvechi, este în plin curs și va vea urmări dintre cele mai fertile în civilizația noastră : ea nu se stinge deodată cu încheierea conferințelor de acum.

— În ce atmosferă decurg discuțiile în legătură cu reîntronarea nomenclaturii românești ?

— Vă puteți închipui că ele sunt foarte vii, fiindcă bănătenii excelează prin temperament. Dar împotriva varietății totuși se restabilește acea unitate care topește distanțele și ajută înțelegerea. Am fost martorul părerilor celor mai împărțite și mai contrazicătoare; rezistențe principiale contra oricărei schimbări ca și pledoarii splendide pentru modificări integrale; tineri care împrumutau morgia bătrânilor, afișând conservatismul și tradiționalismul neatăcut, ca și bătrâni de o vigoare intelectuală și de o mlădire a inteligenței care îi fac să se adapteze la pasul vremii, pretinzând o primenire fără cruțare a denumirilor impuse de tiraniile trecutului.

— Care sunt principiile care vă conduc în această materie ?

— Să nu uităm că întipărirea străine sunt consecința dominațiilor care au dispus de noi în mod silnic. Neavând o vieață de stat românească am fost reduși la pasivitate, am fost pasta în care s'au imprimat capriciile și volniciile administrațiilor de veacuri. Nu ne conduce nici un principiu ofensiv care ar știrbi drepturile altora: prea veche și experimentată e omnia noastră de nație cu bun simț, dar nici nu mai putem concepe o nepăsare în ce privește afirmarea adevărului pe orice țărîm.

Tindem spre expresiunea cores-punzătoare etnicității, densității noastre demografice, dreptului și suveranității noastre naționale.

Nu pentru că s'ar fi disolvat statul iugoslav și am fi profitorii situației excepționale întreprindem obiectiv și organic opera restaurării, ci pentru că răzimăm numai în elementarele exigențe ale unei reparațiuni istorice și în necesitatea vitală de a ne găsi tiparele

formelor autentice de vieață și cultură națională.

Desigur noi suntem moștenitorii veseli ai rezultatelor unor bălăii răsunătoare purtate de figuri legendare ca ale unor Eutimie Murgu și Andrei Mocioni. Le putem uita ușor ? Niște vestigii de umilire din vremea jurisdicției ecle-siastice sârbești mai pot apărea ca niște tradiții românești ? A fost destul din confuziile, ereziile și neglijențele de până aci. Căpitanatul român al Banatului și emanciparea de subt ierarhia Carlovitului au fost o dogmă a protopărinților noștri dinainte cu un veac. Desrobirea, curățirea de zgura trecutului, introducerea reformelor reclamate de spiritul național genuin, ne cer un efort neîntrerupt în noua direcție. E cazul eliberării de subt orice servituți, chiar de ordin moral, Fiecare popor în granițele și tiparele propriei lui existențe. Nu depășim cu nimic cele mai raționale principii de autoconducere.

— Unde găsim sursa necesară în consacarea nouilor denumiri ?

D. Ion Clopoșel continuă : „Acolo de unde și d-ta îți iei toate inspirațiile și toată bogăția simțirii și talentului d-tale. Lexicul național al limbei noastre, de o comoară nesecată, folklorul, toponimia, cu varietatea desvelită în mod atât de plastic și uimitor, de pildă de tânărul profesor de geografie Ion Conea, în monografia comunei Clopotiva din Hațeg — iată izvorul de unde culegem numirile pentru sate : din numele hotarelor, văilor, dealurilor și străvechilor așezări românești. Din ele cernem terminologia fericită de care avem nevoie, pentru a ne elibera de servituțiile apăsătoare și pentru a trece curajoși la aplicațiunile cerute de suveranitatea de stat și de românitatea Banatului”.

Cu aceste mărturisiri, convorbirea noastră cu profesorul Ion Clopoșel ia sfârșit. Problema în sine, desvăluită cu atâta frumusețe de emeritul om de cultură al țării, rămâne în prezența spiritului nostru permanent deschisă și asupra ei atenția noastră se găsește în neconținută preocupare.

GRIGORE BUGARIN

(„Dacia”, 11 Decembrie 1941).

Viața intelectuală

Vicențiu Bugariu : Iulian Grozescu (monografie cu o prefață de Sever Bocu).

D. Aurel Bugariu, a retipărit această monografie ca un act de pietate față de regretatul său frate Vichentie Bugariu — care a fost unul dintre gazetarii bănățeni de talent, crescuți la școala d-lui Sever Bocu (animatorul și însușitorul trecutului din acea regiune unde a făcut să apară cotidianul „Vestul”).

Splendidă evocare ! Nici nu puteam bănuși cât de multilaterală, de tumultuoasă și de merituoaasă a fost opera lui Iulian Grozescu — stins la o vârstă prea timpurie (la 33 ani !). Din fragedă tinerețe colaborează la revistele timpului și traduce în ungurește multe balade populare românești. E versificator inspirat. A trecut în „țară” unde s'a remarcat ca un gazetar cu resurse și ca foiletonist foarte spiritual. Revenit printre ai săi, el împlinește o farte utilă muncă deprinzând pe ardeleni și bănățeni să scrie o limbă mai cursivă și mai curată. Rolul său ar putea fi asemuit aceluia jucat cu prisosință de Ion Rusu Șirianu. Gazetăria noastră era greoaie și împetrită cu străinisme, barbarisme și latinisme cari o abăteau dela o fluidă circulație în mijlocul nației.

Iulian Grozescu aduce deci un aport publicistic de rangul prim la noi. A fost cu adevărat un „profet al unirii” și un apostol al conștiinții naționale, cum îl definește Vichentie Bugariu atins de aripa vremii și mai de vreme (la 24 ani). În scrisul său se sbat „revoluționar, pățimas” atâtea „probleme integrale românești” — spune d. Sever Bocu.

Ca poet, nuvelist, gazetar și luptător Iulian Grozescu apare chiar ca un „mare înaintaș”.

Nu putem decât felicita cu îndură pe d. Aurel Bugariu că a re-pus în circulație o mică monografie scrisă cu vervă de către fratele său : ea se cere citită de cât mai mulți, pentru a relua firele unei lupte și unei gândiri românești de excelentă calitate.

În sarcina lui Grozăvescu se pune atentatul contra lui Barbu Cărgău. D. Alex. Lapedatu demonstrează, că autorul atentatului nu putea fi decât agentul-spion Bogáthy. Chestiunea nu e limpezită. Monografistul înclină să-l acrediteze pe bănățeanul Iulian Grozăvescu — dar lipsesc indiciile și probele incontestabile. Dar s'ar putea prea ușor, ca o fire impulsivă ca a lui Iulian Grozăvescu

să se fi lăsat răpită de curentele politice pățimase ale Principatelor. Într-o zi vom cunoaște adevărul.

Dr. Antoniu Marchescu : „Grănicerii bănățeni și Comunitatea de avere”.

În Caransebeș a apărut recent o carte de 620 pagini și de o importanță deosebită pentru istoria noastră : câtă migală și câtă documentare asupra teritoriilor militarizate ca un brâu de apărare la Dunăre împotriva turcilor până a se da forma concretă a organizației civilo-militare denumită Comunitatea de avere. Confiii întâiu și regimente în urmă au organizat milițiile cari să constituie digurile de rezistență împotriva revărsărilor otomane peste Europa de mijloc.

Cu o sobrietate și un spirit de pătrundere demne de toată lauda d. Marchescu ne conduce dealungul veacurilor și desvăluie statutele formelor de viață ostășească și cetățenească : îndatoriri de oaste și reglementări de conduită și muncă obștească ! O adevărată constituție confiniară ! Iar când apăsările sunt prea vii, bănățenii nu ezită să conspire cu turcii contra imperialilor pentruca aceștia să treacă apoi la represalii de exterminare. Tot felul de colonii lovesc în existența băștinașilor. Din mijlocul celor loviți se ridică rânduri-rânduri conducătorii. Consultarea izvoarelor e bogată : arhiva Comunității, istorici ca Grisellini, Vanicek, Schwicker, Szentkláray, Graszi, apoi mulți scriitori contemporani.

Abia o astfel de carte face do- vada marelui număr de intelectuali români băștinași cari au fost purtătorii curajoși de cuvânt în vremea apusă !

Un mare lux de texte lămuirește epoca 1848-49. O revistă minuțioasă avem asupra generalilor români din armata austriacă și română : Groza, Drăgălina, Băcilă, Bihoi, Cena, Guran, Ion Iovescu, Lugo- jan, Lupu, Mătarângă, Miuca, Seracin, Șandru, Trașă și Traian Doda iar contemporani pe Domășnianu, Iosif Iacobici și Corneliu Drăgălina. Câtă mândrie pen- tru bănățeni e această galerie ! Iar asupra eroismului generalului Doda atât în câmpul politic cât și în ce privește conducerea Comunității de avere autorul ne dă relațiuni foarte bogate și instruc- tive.

Acest volum constituie dovada unei hărnicii și priceperi deosebite. Deaceia felicităm pe autor. Iar publicului bănățean îi dorim o inițiere mai aprofundată în co- moara de fapte a trecutului desco- perit într-o astfel de amploare, alegându-ne cu învățăminte și pen- tru prezentul și viitorul românis- mului, urmând pilda luceferilor de ieri cari luminează de departe câmpul istoriei naționale.

Il problema della roma- nità nella Dacia Traiană, „studîo storica-filologica” de Mario Ruffini. Editura Angelo Signorelli, Roma, 1941, lire 12.

Românizarea Daciei, problemă desbătută de atâția oameni de știință, e privită într-o lumină obiectivă de d. prof. Mario Ruffini. Nu lipsesc documentele, declară autorul, asupra istoriei de năvă- liri neinterupte în Dacia. Totuș populația autohtonă a țării și-a a- vut întotdeauna cuvântul, iar soar- ta ei s'a legat definitiv de Roma prin faptul că i-a asimilat graiul.

D. Ruffini trece în revistă pe toți istoricii cari s'au ocupat de continuitatea română în nordul Dunării. Mulți au negat acest ade- văr. Alții l-au sprijinit. În orice caz argumentul (a silentio) liniștei medievale în privința românilor nu e serios, căci viața de păstori daco-români, în ciuda aparențelor, indică o stabilitate a poporului în Dacia. Doar transhumanța se deose- bește vădit de nomadism ; leagă regiunile în primul rând prin limbă.

Viața latină s'a menținut și prin creștinismul care a păstrat ter- menii religioși romani. Autohtonă română o afirmă totodată și docu- mente medievale de ordin diplo- matic.

Găsim în cartea d-lui Ruffini reproduceri de texte originale la- tine, iar în privința discuției iz- voarelor nu ne putem îndoi : fie- care capitol e însoțit de bogate note explicative.

Continuitatea vieții dacoromani- zate în Dacia se relevă din studii arheologice de seamă, prin cari cele ale d-lui prof. Daicoviciu. In- filtrarea romanilor s'a produs ex- trem de repede și în onomastică. D. Ruffini ne prezintă și un tablou

(Continuare în pag. 92)

Către scriitorii și cititorii „Societății de Măine“

Mesaj către bănățeni și ardeleni

„Societatea de Măine“ a bravat eroic încercările sguduitoare prin cari a trecut țara de un an incoace: a suferit și ea eclipsări trecătoare, dar a rezistat victorios ceasurilor de răstribite.

Cu răbdarea și vigoarea principiilor de căpătâiu „Societatea de Măine“ a răzbit orice dificultăți, orice prejudecăți și egoisme, și intocmai ca Făt-Frumosul zdrobit temporar de coaliția forțelor intunecate, reapare în frumusețea ei morală dintâiu — ba și mai strălucită.

„Societatea de Măine“ a ieșit învingătoare, pentru că ea n'a fost robită spiritului sectar, ci a grupat și solidarizat pe scriitori și cititori deopotrivă în jurul marilor idealuri de creație națională și socială. N'a fost o bisericuță, ci înalta tribună a opiniilor dezvoltate onest și de dragul adevărului însuș — chiar dacă diversitatea lor ar fi păruț unora că atinge unitatea programatică.

Dar metoda noastră de muncă și toate condițiunile apariției — subliniem devotamentul nostru de 18 ani în adâncirea științei sociografice și geopolitice care rodește o cunoaștere temeinică a României — certifică ținuta ireproșabilă și singura proprie cercetărilor cu șansă de descoperire a marilor soluții căutate.

Ridicăm iarăș cât mai sus steagul și chemăm la muncă talentele intelectuale cele mai reprezentative și mai capabile să se dăruiască organizării suverane și fericite a bătrânului și splendidului nostru popor.

Ne reacezăm în centrele vitale ale românismului transcarpatic: în Banat (Timișoara) și în Ardeal (Alba-Iulia) cu două redacții, cari să reușiască a face din „Societatea de Măine“ expresiunea cea mai pură a străduințelor de mai bine, formulate de conducătorii intelectuali de rasă.

Iată ce aveam de spus prodromo cu noua noastră reculegere în a răspunde obligațiilor contractate față de românismul de pretutindeni.

DIRECȚIA

Grigore Ionescu: Istoria arhitecturii românești

(Edit. „Cartea Românească“ 500 pag., 383 fig., 400 lei, prefăcută de N. Iorga și premiată de Societatea Arhitecților Români).

O istorie a arhitecturii e excelentă dacă prezintă, pe lângă fotografiile monumentelor descrise, planurile și secțiunile lor. Iată de ce atâtea istorii de arhitecturi străine au insuficiențe regretabile.

Cartea d-lui arhitect Grigore Ionescu se bucură de generozitatea imaginilor în caracter pur arhitectonic: secțiuni și planuri ale monumentelor românești de însemnătate artistică. Ba mai mult: întâlnim o mulțime de amănunte decorative desenate cu grijă, spre a accentua pitorescul arhitecturii noastre.

În istoria României doar viața religioasă a îngăduit pe multe veacuri înălțarea monumentelor arhitectonice. Deaceia cartea d-lui Gr. I. se ocupă îndeosebi de biserici. Volumul se deschide cu bisericile de lemn transilvane și moldovene înfățișând unele caracteristici locale.

Urmează un bogat studiu cronologic al bisericilor muntene și moldovene până la 1900.

În Muntenia se observă ușoare înrăuriri occidentale, iar altele mai pronunțate serbo-bizantine la înjgheburile principatului, ca

să se neutralizeze mai târziu (către 1400) într-o arhitectură românească regională. În decorație s'ar mai găsi elemente caucaziene. Meritul d-lui Gr. I. e de a scoate în evidență valoarea artistică a bisericii dela mănăstirea Dealului ridicată de Neagoe Basarab. Secolul XVI al Munteniei păstrează trei grupuri de biserici. Tipul lor se diferențiază după două criterii: cel al formei planului în care naosul ia anumite proporții (cu turlă, treflat) față de pronaosul acoperit de boltă cilindrică sau de turlă și cupole; cel al fațadei acoperite exclusiv de cărămidă, de fășii alternative în cărămizi și tencuială (acesta neînchipuit de pitoresc!) sau de brâu median cu arcade oarbe. Gruparea bisericilor muntene din sec. XVII are cinci tipuri mai evaluate. Înflorirea artistică reiese în epoca lui Brâncoveanu, și a Mavrocordaților.

În Moldova intervin influențe bizantine, gotice și armenesti cari ajută la crearea stilului bisericilor lui Ștefan cel Mare. Indată notăm multe deosebiri între bisericile monumentale ale Moldovei

neasemuit de frumoase, cu colțurile lor de trecere la baza turlei pronaosului*). Nu cităm mai multe nume ca să nu facem nedreptate altor mănăstiri cari din lipsă de spațiu ar trebui trecute sub tăcere.

Extrem de limpede desprindem din scrisul obiectiv al d-lui Gr. I. dezvoltarea treptată a detaliilor monumentale.

Spre încheiere, autorul, acordă câte un capitol arhitecturii militare și civile la noi. Poate și casa bănățeană ar fi trebuit studiată. În ce privește orașul Curtea de Argeș, noi am avut o recenzie asupra cărții cu același nume scrise tot de Gr. I. („Soc. M.“ nr. 370).

Lucrarea lui Choisy despre istoria arhitecturii amintește într'un pasaj și de valea Dunării, în care privește foarte sumar trei monumente române de caracter complect... armean. Astăzi n'ar mai face o asemenea eroare: avem în sfârșit și noi o „Istorie a arhitecturii românești“, frumoasă în plinul înțeles al cuvântului.

Dr. TIFU POPA

*) (Sf. Gheorghe din Hârlău).

Pledoarie pentru raporturi culturale italo-române mai active

— Articol scris special pentru „Societatea de Măine“ în limba italiană —

SUGGERIZIONI PER UN PIU COMPLETO ACCORDO CULTURALE ITALO-ROMENO

Sulla influenza culturale che l'Italia ha esercitato nei diversi secoli sui paesi romeni, molto è stato pubblicato, a cominciare dal magistrale libro dell'Ortiz alle ricerche di tutta una schiera di storici illustri con in testa l'indimenticabile Iorga, per venire, in tempi più recenti, al Marcu e alla valorosa schiera di giovani che lo circonda e fanno onore alla sua scuola. Le ricerche antiche e recenti sono state così fruttuose che si potrebbe già ora schizzare a grandi linee la storia di questa influenza, per vedere quale valore e quale senso essa abbia avuto nel determinare, per la parte che la riguarda, la cultura romena; parte invero non piccola, perchè esclusivamente ricolta, a differenza dell'influsso di altre Nazioni, a ciò che di più alto e di più nobile vi è nel campo spirituale e culturale.

In tal modo l'Italia, direttamente e indirettamente, ha contribuito a mantenere viva nell'Oriente europeo la fiaccola della latinità romena, aumentandola col continuo flusso vivificatore dei suoi rapporti culturali. E tutto ciò ri empie di commosso orgoglio l'Italia che ha dato e i paesi romeni che hanno ricevuto, e nel ricevere hanno ripulmato secondo la propria anima l'apporto italiano, perchè ambedue le nazioni, sorelle di lingua e di sangue e ora anche d'armi, sanno di aver assolto in tal modo un grande compito nel quadro della civiltà europea.

Ma tutto questo è passato, e noi, nel dinamismo energetico che la rivoluzione fascista ha impresso nel nostro carattere e ha connaturato in noi, se ci rivolliamo talvolta al pasato e ci compiaciamo, comme nel nostro caso, di esso, siamo naturalmente rivolti con maggior ansia al futuro, che è faticosa creazione nostra di tutti i giorni, e rappresenta, sì, quel tanto di vita nostra che dobbiamo ancora vivere, ma più ancora la vita e l'avvenire della Patria e dei nostri figli. Perciò noi studiosi italiani filoromeni vagheggiamo con l'anima quelli che vorremmo fossero i futuri rapporti culturali fra Italia e Romania. Sappiamo che molto si è fatto di buono, di solidamente costruttivo, da tutt'e due le parti, sia dalla Romania con l'insegnamento universitario e secondario dell'italiano in tutte le università e in molte scuole medie e con l'istituzione dell'Accademia di Romania a

S'a scris mult despre cultura italiană în țările române: începând cu magistrala operă a prof. Ortiz, cu cercetările tuturor istoricilor în frunte cu neuitatul Iorga, până la prof. Marcu și școala sa de azi. Cercetările au izbutit pe deplin să înfățișeze în linii mari istoria influenței italiene la noi, destul de însemnată în părțile noastre prin contribuția ei adusă în câmpul cultural.

Astfel Italia, atât în mod direct și indirect, pe cât l-a fost posibilu a menținut vie încă făclia latinității române prin excelență răsăritean-europeană; și a mărit-o cu fluxul raporturilor ei culturale. Acest fapt umple de orgoliu Italia, iar țările noastre au asimilat aportul italian în spiritul lor regional. Căci ambele națiuni înfrățite în sânge și în limbă, — acum și în arme — sunt conștiente de a fi realizat ceva temeinic în cadrul civilizației europene.

Dar asta aparține trecutului, iar italienii, prin dinamismul energetic al revoluției fasciste imprimate în caracterul lor, se îndreaptă mai bucuroși spre viitor. Viitorul e creația lor de toate zilele și reprezintă viața Patriei și a fiilor lor. Deaceea savanții italieni filoromeni propun din inimă niște raporturi mai active între România și Italia. Știm ce s'a făcut în mod trainic și constructiv de ambele părți: în România s'au instituit catedre de limba italiană în toate Universitățile și în unele licee, și la Roma s'a înființat Academia Română pentru bursierii români; în Italia s'au admis catedre de limba română la universitățile din Roma, Padova, Torino, Milano, Florența și Napoli și Institutul de Italiană la București lucrează pentru răspândirea curentului italian peste hotare.

Înainte ca Mareșalul Antonescu (s'a studiat caracterul valoros de roman ce se întrevăde în gândirea și în opera sa?) să îi eliberat țara de clica demoplutocratico-iudeo-masonică, România și Italia se găseau pe două plane politice opuse; italienii știau ce greu era în Ita-

Roma, sia dall'Italia coll'ammattore l'insegnamento del Romeno nelle Università di Roma, Padova, Torino, Milano, Firenze e Napoli e coll'estensione alla Romania dell'attività di quel provvido focolare d'italianità all'estero che è l'istituto din cultura italiana.

Prima che il Mareschiaiallo Anonescu (è stato studiato quanto di fieamente romano c'è nel suo carattere, nel suo pensiero e nella sua opera?) liberasse il Paese dalla cricca demoplutocratica ebraico-massonica, Italia e Romania si trovavano politicamente su due piani diversi e contrastanti, e noi in Italia sapevamo quanto difficile fosse fare un'opera di sana propaganda che portasse a conoscenza del popolo italiano i veri sentimenti di quello romeno. Ora, se Dio vuole, e non sapremmo mai abbastanza ringraziare Dio di questo fatto, le due Nazioni sorelle lavorano per lo stesso ideale e sacrificano per esso i loro figli più eletti sul campo comune della dura battaglia contro l'idra bolscevica. Ma proprio da questo sangue sparso insieme, con tutti i dolori e tutte le lacrime che lascia dietro di sé, nasce il comandamento per la vita futura delle relazioni fra le due Nazioni: vivere insieme nella superiore comunità di interessi che il futuro assetto dell'Europa creerà e conoscerà, con quella comprensione che rampolla dall'umano desiderio di bene, i problemi che assillano ciascuna delle due Nazioni, per poter cooperare, ciascuna nel proprio ambito, al benessere di quella futura Europa che, nata sui campi battuti e vinti della Francia, sulle terre assolate del nostro Impero ove fioriscono così mirabili esempi di valore, sulla mobile superficie dei mari e degli Oceani, si irrobustisce e fortifica nella dura guerra contro la Russia bolscevica per sbocciare viva e vitale dalla lotta finale contro il mondo anglosassone.

Occorrerà perciò continuare in quanto di buono è stato fatto in quest'anno di comunità di interessi e di azioni, per perfezionare l'opera di conoscimento reciproco che, se è molto avanti in Romania per quanto riguarda l'Italia, non lo è altrettanto in Italia per quanto riguarda la Romania.

In questo campo non dico che non sia stato fatto nulla, ma certamente si è fatto poco, e, è meglio precisare subito, non per colpa di uomini ma della politica dell'ormai tramontato mondo romeno prima della rivoluzione Antonescu: bisogna ora riconquistare il terreno perduto. In Italia non solo da parte del grosso pubblico, ma in genere anche da parte delle classi colte si ignorano i problemi che travagliano lo Stato Romeno, non se ne conosce la storia, la letteratura, la civiltà. I pochissimi Romeni e i non molti Italiani che da noi hanno lavorato in questo campo non erano stati sorretti dai governi romeni del tempo passato, nè si poteva pretendere che fossero incoraggiati dall'Italia, che si trovava politicamente in campo avverso.

A cose cambiate, ora, si può e si deve fare di più. Esistono in Italia pochi ma volenterosi filo-romeni (mi riferisco al campo degli studiosi della cultura soltanto) che non chiedono che di poter far conoscere ai loro connazionali la Romania nei suoi vari e veri aspetti; costoro vanno messi in condizioni di poter lavorare perché possano andar a far conferenze nelle varie città d'Italia; devono esser affidati loro i filmi che illustrano l'eroice guerra attuale della Romania contro il bolscevismo, che è un momento gloriosissimo della storia della Nazione romana che sempre ha difeso ai limiti estremi dell'Europa la nostra civiltà cristiana, ma anche quelli (se non esistono occorrerebbe crearli) che più si prestano a dare

lia să se organizeze o operă de propagandă sănătoasă cu privire la sentimentele poporului român. Acum însă mulțumim lui Dumnezeu că cele două națiuni surori colaborează spre același ideal și își sacrifică fiii cei mai vieteji pe câmpul bătăliei contra hidrei bolșevice. Tocmai din acest sânge risipit împreună, cu toată dăra sa de durere și lacrimi, rezultă imperiosul imbold de viață viitoare al relațiilor italo-române: a trăi în interese superioare pe care viitorul comun al ordinii Europei le va crea. Vor fi cunoscute problemele necesare fiecăreia din cele două popoare, datorită înțelegerii ce isvorăște din dorința omenească de mai bine. Va coopera fiecare popor în mediul său pentru prosperarea Europei de mâine care s'a născut pe câmpiile învinse ale Franței, pe pământurile înșorite ale Imperiului italian unde răsar minunate exemple de valoare, pe mișcătoarele suprafețe ale mărilor și oceanelor. Această Europă viitoare se întărește și se fortifică în războiul greu contra Rusiei bolșevice ca să iasă triumfătoare din lupta finală împotriva lumii anglosaxone.

Va trebui să se continue opera de cunoaștere reciprocă în tot ce s'a făcut spre bine în acest an de interese și acțiuni comune. România e foarte puțin curioasă în Italia, pe când aceasta e incomparabil mai populară la noi.

S'a lucrat puțin pentru propaganda română în Italia, și e bine să precizăm că din vina politicii dinainte de revoluția Antonescu: acum trebuie să recâștigăm terenul perduto. In Italia publicul de rând și clasa cultă ignorează complet istoria, literatura civilizației și problemele ce se impun Statului Român. Acțiunea românilor și a italienilor în vederea unei propagande române n'a fost susținută de guvernele române, iar Italia era potrivnică din punct de vedere politic.

Acum e mai ușor. In Italia există puțini filo-români, dar valoroși (autorul se referă numai la câmpul cultural al savanților) cari nu pretind altceva decât să facă mai cunoscută România în fața compatrioților lor, România în aspectele ei variate și adevărate; aceștia pot ține conferințe în orașe italiene; lor ar trebui să li se dea filmele oștirii biruitoare a României contra bolșevismului, căci e un moment glorios al istoriei naționale române ca apărătoare a civilizației creștine la limitele extreme ale Europei noastre, — și filmele (dacă nu există, să se creieze neapărat) cari dau în mod firesc o Românie reală, obiceiurile, peisagiul, industria și comerțul ei, problemele ei interne etc. Un film cinematografic valorează azi mai mult decât o conferință.

Toate acestea, pentru cercurile de cultură medie; dar problema grea e de a cultiva pe cea superioară. In timp ce se citesc în ziarele române știri despre oameni de știință italieni pe cari Institutul de Cultură italiană îi trimite în România să arate aspecte particulare ale științei italiene publicului universitar român, niciodată nu se citește în ziarele italiene despre oameni de știință ro-

idea del vero volto della Romania, dei suoi costumi, del suo paesaggio, dell'industria e del commercio, dei suoi problemi interni, ecc. Oggi allo scopo di una maggior conoscenza, la visione di una pellicola cinematografica vale più d'una conferenza, perchè di più immediato effetto sulla massa.

E tutto ciò va bene per l'ambiente medio della cultura; ma occorre coltivare anche l'alta cultura, e questo è il problema più grosso. Mentre si leggono nei giornali romeni frequenti notizie di scienziati italiani che l'Istituto di Cultura nostro invita in Romania per illustrare al pubblico universitario e di superiore cultura particolari aspetti della scienza italiana, mai si legge su giornali italiani di scienziati romeni che vengano in Italia per fare altrettanto. Qui a Torino ricordo di aver visto in tredici anni due sole personalità della cultura romena venute dalla Romania, l'Iorga e il raccogliatore dell'Atlante Linguistico Romeno, Prof. Sever Pop, che vennero a tener conferenze per nostra iniziativa e a loro spese. Perchè lo Stato Romeno non s'interessa ora di questo fatto? Non mancano evidentemente alla Romania scienziati di tale fama da poter rappresentare degnamente all'estero la scienza romena. E, se è lecito dare un consiglio, non si accentuino tutte queste conferenze soltanto a Rona, ma ci si ricordi, dei grandi Centri universitari, focchieri di cultura, ove s'insegna il romeno e dove i professori incaricati di questo insegnamento sono lasciati troppo soli e troppo isolati: se talvolta venisse a tenere una conferenza in italiano uno scienziato o un professore universitario romeno, si accrescerebbe anche l'interesse degli studenti italiani a conoscer meglio la Rumania, con quale grande vantaggio per i rapporti culturali è facile capire.

Ho voluto brevemente chiarire quello che la pratica ormai decennale che l'insegnamento della lingua e letteratura romena nella Università di Torino e il grande amore che porto alla Romania mi suggeriscono per la realizzazione di uno degli aspetti di un più completo accordo italo-romeno nel campo culturale. Lascio ad altri, di me più competenti, la cura di suggerire idee allo stesso scopo per tutti gli altri campi, altrettanto importanti ed essenziali, della civiltà romena.

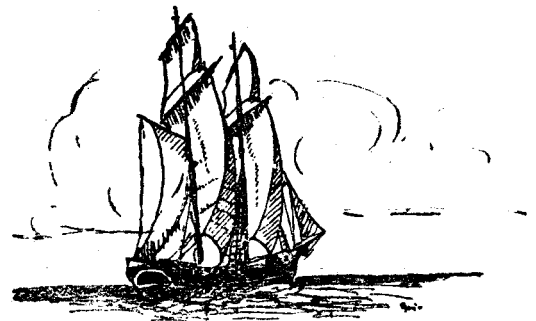
MARIO RUFFINI

mâni cari vin în Italia pentru scop identic. La Torino îmi amintesc că am văzut în 13 ani abia două personalități ale culturii române, venite din România: prof. Iorga și culegătorul Atlasului Linguistic Român, prof. Sever Pop, cari ținură conferințe din inițiativa noastră și pe cheltuiala lor. Dece nu se ocupă statul român de acest lucru, cel puțin acum? Nu-i lipsesc României savanți renumiți cari să-i reprezinte demn știința în străinătate. Și, dacă-mi e permis să dau un sfat, să nu se țină toate aceste conferințe la Roma, ci să fie cutreerate marile centre universitare italiene, focare de cultură, unde se predă româna și unde profesorii respectivi sunt lăsați prea singuri și prea izolați: dacă bunăoară ar ține o conferință în limba italiană un savant sau un profesor universitar român, ar crește și interesul studenților italieni în a cunoaște mai bine România, deci ar fi mare avantajul față de raporturile culturale.

Am vrut să lămuresc pe scurt ceea ce experința decenală a căldreii mele de limba și literatura română la Universitatea din Torino, și marea iubire ce o port României îmi sugerează între realizarea unor aspecte din ceea ce trebuie să se facă pentru un acord italo-român cât mai complet în câmpul cultural. Las altora mai competenți să propună idei spre acelaș scop în toate celelalte domenii, tot așa de importante și esențiale, ale civilizației române.

MARIO RUFFINI

Torino, Oct. 1941.

Românii din Caucaz și Crimeea

Cu zeci de ani înainte de războiul mondial un însemnat număr de țărani români, oieri din părțile Sibiului, a plecat cu oile în Ucraina. S'au așezat în stepele din Nordul Caucazului, având centru la Rostov pe Don, alții în Crimeea. În timpul războiului averea acestor țărani era de multe zeci de milioane. Numai cooperativa oierilor români din Rostau avea peste 200.000 de oi, afară de averea imobilă: case, grădini și altele. Revoluția bolșevică i-a desmostenit, luându-le averea; o parte din ei au fost trimiși în Siberia, unii au putut scăpa și s'au

intors acasă, la Sibiu, dar cei mai mulți încă rătăcesc prin Ucraina.

În mâna noastră a ajuns un dosar cu o sumedenie de acte oficiale rusești, în care se oglindește soarta amară, nefericită a oierilor români din Simferopol și Mariupol, uniți în cooperativa „Țigai”. Din acest dosar desprindem numai lista membrilor cooperativei, căroră li s'a luat, pe lângă bani, vite și altă avere și următorul număr de oi: Chicea Niculai 314 oi, Ruja Ion 300 oi, Stoian Ion 219 oi, Grața Ion 20. Rusu Zaharia 300 oi. Preda Ion 180 oi, Iuga Andrei 246 oi, Adameț Andrei 128

oi, Bunea Miaru 125 oi, Petcu Mitru 245 oi, Nan Ștefan 81 oi, Preda Pavel 180 oi, Iuga Ștefan 158 oi, Trighenii Petrea 160 oi, Trighenii Ion 130 oi, Trighenii Petrea 141 oi, Banciu Petrea 194 oi, Anca Ion 337 oi, Nan Petrea 347 oi, Nan Panteli 247 oi, Nan Maria 138 oi, Crăciun Dumitru 352 oi, Gavoidea Petru 390 oi, Gavoidea Ilie 348 oi, Gavoidea Mir. 392 oi, Gavoidea Dm. 293 oi, Lemnaș Dm. 193 oi și Gliqor Av. oi.

Asa au știut Sovietele să răsplătească, în totdeauna, vrednicia oierilor, țărănilor și muncitorilor Români de peste Nistru.

(„Transnistria”)

Aspecte basarabene

ASPETTI DELLA BESSARABIA

Gli scritti italiani di tutti i tempi difendono i diritti romeni nella Bessarabia: dalle cronache dei viaggiatori medioevali che visitavano la terra moldava, ai libri di storia dell'ottocento ed all'attuale stampa italiana si è permanentemente riconosciuta la funzione del Nistro romeno quale baluardo della cristianità in Oriente.

Il libro di Enrico Croce stampato a Firenze nel 1878 („La Romania davanti all'Europa“) insiste sulla necessità di restituire ai romeni la Bessarabia la quale soffriva il dominio russo. L'autore aveva capito benissimo le questioni dell'irredentismo romeno.

La verità è che l'espansionismo russo, zarista o sovietico, mirava sempre alle foci del Danubio rendendosi conto dell'importanza capitale di un simile fiume europeo.

I romeni nel loro risveglio ottocentista dell'energia nazionale difesero strenuamente il paese bessarabico e nello stesso tempo mostrarono viva gratitudine verso l'Italia, la quale sosteneva la giusta aspirazione nell'unità romena. L'avvicinarsi fra l'Italia e la Romania era per quei latini lontani un miraggio.

Non per nulla l'ambasciatore Tommaseo Tittoni (nella „Nuova Antologia“ del 1 aprile 1927) si esprimeva: „L'amicizia dei romeni, una volta concessa, è irrevocabile“.

Ma generalmente le descrizioni dei forestieri sulla Bessarabia sembrano avere torto. Per un vecchio cronista la regione costituiva una „selva di gente“, per altri „regione mistilingua“ oppure „caleidoscopio di razze“, „tavolozza di religioni“, „miscuglio di civiltà diverse“ ecc. Perfino il Prof. L. H. Grondijs dell'università di Utrecht la chiama in una conferenza „Bessarabia, terra apocalitica“! Basta con tanta letteratura...

Si sa con quali mezzi organizzati i tedeschi un anno fa sgombrarono i loro villaggi della Bessarabia meridionale: quindi 72 mila cittadini germanici non figurano più nella statistica locale. Gli israeliti per fortuna sono scappati nelle terre ucraine con la recente occupazione di Chisinău. Quanto agli altri cittadini di origine straniera bisogna precisare una cosa, malgrado il loro numero notevole delle statistiche, cioè che essi occupano qualche quartiere, in qualche città.

Esistono manuali russi del secolo scorso che indicano la popolazione moldava essere in Bessarabia tre quarti dela numero degli abitanti.

Scriitori italiani de totdeauna au apărut drepturile române în Basarabia: dela cronicile călătorilor medioevali cari cutreerău pământul moldovenesc, la cărțile de istorie de acum un secol și la presa italiană de azi s'a recunoscut în mod neîntrerupt funcțiunea Nistrului ca meterez al creștinătății în Orient.

Cartea lui Enrico Croce tipărită la Florența în 1878 („La Romania davanti all'Europa“, România în fața Europei) insistă asupra necesității de a se restitui românilor Basarabia care îndura stăpânirea rusă. Autorul înțelegea perfect chestiunile iredentismului romjnesc.

Adevărul e că expansiunea rusă, țaristă sau sovietică, țintea mereu ochii la gurile Dunării dându-și seama de importanța capitală a unui asemenea fluviu european.

Românii în deșteptarea otocentă a energiei naționale luară vitejește apărarea țării basarabene și în același timp arătară o vie recunoștință Italiei, care era pentru aspirațiunea îndreptățită a unității române. A se apropia de Italia era un miraj pentru România, țară latină depărtată.

Nu în zadar ambasadorul Tommaseo Tittoni (în „Nuova Antologia“ din 1 Aprilie 1927) se exprima astfel: „Prietenia românilor, odată acordată, e irevocabilă“.

Se pare că descrierile vizitatorilor asupra Basarabiei, în general, n'ar fi drepte. Un bătrân cronicar numește regiunea: „pădure de neamuri“, alții „regiune de limbi diverse“, sau „caleidoscop de rase“, „paletă de religii“, „amestec de civilizații felurite“, etc. Chiar și prof. L. H. Grondijs dela Universitatea din Utrecht o numește într'o conferință „Basarabia, pământ apocaliptic“. Des-tul cu atâta literatură...

Se știe cu ce mijloace organizate au retras germanii acum un an pe confrății lor din satele Basarabiei de Sud: deci 72 mii de cetățeni germani au dispărut din statistica locală. Israelii din fericire au fugit în câmpiile ucraniene cu ocazia ocupării recente a Chișinăului. Cât despre alți cetățeni de origine străină trebuie să se precizeze un lucru, în ciuda numărului lor ridicat din statistici, adică: ei ocupă câte un cartier în câte un oraș.

Există manuale rusești din secolul trecut cari afirmă că populația moldoveană constituie în Basarabia trei sferturi din numărul locuitorilor.

Rușii tindeau la o completă rusificare a provinciei,

I russi tendevano ad una completa russificazione della provincia, il che neppure lontanamente sono riusciti ad ottenere. Mi permetto di riprodurre un fatto già narato dal Prof. Salvatore Sibilă (nel „Regime Fascista” 24.7.XIX): un prete romeno era costretto a predicare in lingua russa invece che in romeno; in un bel giorno al servizio divino si accorse di aver dimenticato a casa il Vangelo russo. Cosa c’era da fare? Prese per caso il volume russo delle poesie di Chevcenko e lesse ai contadini che l’ascoltarono in ginocchio. Anima pura, di questi contadini, i quali ignoravano completamente il russo e credettero fosse il Vangelo...

Dopo che la Bessarabia fu tornata alla Romania (nel 1918) non solo la russificazione svani totalmente, ma i russi diventarono romeni nella seconda generazione tanto che un proverbio dice: „Il padre è russo, la madre è russa, ma Ivan è romeno”.

Geograficamente la Bessarabia è considerata quale striscia di terra fra l’Europa e l’Asia.

Il Nistro, fiume sovente rammentato nella poesia popolare romena, ha una ghirlanda di fortezze costruite dai genovesi nel medioevo. Come le rive del Danubio non formano un vero confine ma al contrario un pretesto di più stretto legame della razza, altrettanto le due sponde del secondo fiume della Romania quale è il Nistro hanno sfidato la frontiera politica rispettando invece quella etnica. Porciò il canto del popolo esclama:

Nistrule, rau blestemat
De frați m’ai instrăinat!
(Nistro, riva maledetta

Dei fratelli mi hai reso straniero).

Al di là del Nistro vi è la „Republica Sovietica moldava” con la capitale Balta, nome prettamente romeno, mutata poi in Tiraspol.

Le fortezze nistiane hanno cambiato di nome varie volte (genoveze, romeno, turco), causa le preponderanze politice; nonstante tutto ciò persiste la tradiție della loro fondazione italiana. Codesta ghirlanda di fortezze assumeva la funzione di resistere alle invasiuni barbariche.

Il Nistro sbocca nel Mar Nero per tramite di un lago, „Limanul Nistrului”. Di lì continuando il litorale marittimo fine al braccio danubiano di Chilia si vede tutta una silata di laghi e spiagge che si chiude con una cittadina di pescatori: Valcov.

Originale questa Valcov che prese il soprannome di Venezia romena. Non per la semplice e rustica architettura delle case ma per la sua atmosfera romantica piena di pittoresco.

La parte meridionale della Bessarabia era nel passato quasi disabitata, formando la stepepa di Bugeac, luogo di soggiorno preferito dai barbari che si diressero successivamente verso i paesi europei. Fra gli ultimi notiamo gepidi, unni, magiari, tartari.

Dove si ritrava la popolazione indigena? I romeni avevano un felice ricovero nella Bessarabia centrale, nel bosco di Codrul Vlăsiei (sarebbe „della Valacchia”). Oggi non esiste più. Bisogna dar ascolto alle cronache storiche ed al suolo nel quale e facile verificare la esistenza remonta di una foresta di quercia.

Era questa foresta accogliente per i profughi romeni come la montagna nelle zone dei Carpazi. Vera compagna delle canzoni popolari di nostalgia, le „doine”. Una volta passata l’orda degli invasori, i romeni agricoltori ritornavano ai loro posti per ricostruire le case

ceace n’au obținut nici pe departe. Imi permit să reproduc un fapt povestit deja de d. prof. Salvatore Sibilă (in „Regime Fascista” din 24.7.XIX): un preot român era silit să predice în limba rusă; într’o bună zi, la serviciul divin, observă că și-a uitat acasă Evanghelia rusă. Ce era de făcut? Luă din întâmplare volumul de poezii ale lui Chevcenko și citi țăraniilor, cari îl ascultară în genunchi. Suflet curat, al acestor țărani, cari nu cunoșteau deloc limba rusă și erau convinși că fusese Evanghelia...

După ce Basarabia se alipi la România (în 1918), rusificarea încetă cu totul, ba mai mult, rușii deveneau români în a doua generație, așa că proverbul spune: „Tatăl e rus, mama e rusă, dar Ivan e român”.

Din punct de vedere geografic, Basarabia e considerată ca fâșia de pământ care desparte Europa de Asia.

Fluviu amintit adesea în poezia populară română, Nistrul are o ghirlandă de fortărețe construite de genovezi în Evul Mediu. Intocmai cum malurile Dunării nu formează un adevărat hotar ci dimpotrivă un pretext de unitate mai strânsă a neamului român, tot așa malurile celui de al doilea fluviu român care e Nistrul au sfidat frontiera politică, respectând în schimb cea etnică. Deaceea cântecul popular exclamă:

Nistrule, râu blestemat,
De frați m’ai instrăinat!

Dincolo de Nistru era „Republica Sovietică Moldovenească” cu capitala Balta, nume prin excelență românesc, mutată apoi la Tiraspol.

Fortărețele nistriane și-au schimbat numele de mai multe ori (genovez, român, turcesc), din cauza preponderențelor politice; cu toate acestea persistă tradiția întemeierii italiene. Acea ghirlandă de fortărețe avea rolul de a ține piept năvălirilor barbare.

Nistrul se varsă în Marea Neagră prin „Limanul Nistrului”. Dela acesta, dealungul țărului marin până la brațul dunărean al Chilieii se vede un șirag de lacuri și plaje care se încheie cu orașelul de pescari Valcov.

E original acest Valcov care luă numirea de Veneția română. Nu pentru simpla arhitectură rustică a caselor, ci pentru atmosfera sa romantică plină de pitoresc.

Partea meridională a Basarabiei era nelocuită odinioară, formând stepea Bugeacului, loc de popas preferat de barbarii cari se îndreptară în mod succesiv spre țările europene. Intre cei din urmă amintim pe gepizi, huni, maghiari și tătari.

Unde se retrăgea populația indigenă? Românii aveau un adăpost prielnic în Basarabia centrală, în „Codrul Vlăsiei” (ar fi „al Valahiei”). Azi nu mai există. Trebuie să credem cronicilor istorice și naturii solului în care se verifică ușor existența trecută a unei păduri de stejar.

Această pădure ocrotea pribegii români, ca muntele în zona Carpaților. Adevărată tovarășă a cântecelor populare, a doinelor. După ce treceau hoardele năvălitorilor, românii agricultori se întorceau iar la locurile lor să-și reconstruiască locuințele de lemn: parcă erau anume făcute din materialul acesta fragil.

Spre Basarabia de nord se zăresc colinele subcarpa-

fatte appositamente, si direbbe, del materiale più fragile che ci sia, il legno.

Verso la Bessarabia settentrionale si scorgono le coline subcarpatice con i mulini a vento per macinare il grano. Delle località a grandi distanze portano nome identico, segno della continua tras migrazione dei romeni in una terra estesa su 45 mila chmq., vera fiaccola di latinità nell'Oriente europeo.

A prima vista il suolo bessarabico non sembra essere ricco, data la scarsità dei boschi e le frequenti siccità.

Invece, come tutte le regioni romene, anche la Bessarabia è ricchissima. Per la Russia stessa era un'importante fornitrice di grano e di frutta. Altre specifiche ricchezze: il miele finissimo, l'olio del girasole, il caviale a Valcov, il vino delizioso (quello di Ismail, Soroca e Cetatea Alba), il tabacco (presso Chisinau), il sapone; semi oleosi, granoturco, segale, orzo, lino, astrakan.

Ma la ricchezza primordiale della Bessarabia è la popolazione romena che da immemori tempi è legata alla sua antica terra senza abbandonare nè i costumi nè la religione.

Regione fertile, perchè più scuole, più ferrovie, più industrie vi si impiantino, per una papoazione, che nel suo linguaggio non ha la pienezza di vive espressioni del popolo romeno di altre contrade. Troppe sfortunate vicende essa ha attraversato per potersi trovare al livello di sviluppo di altre provincie romene. La casa contadinesca della Bessarabia non ha tante sculture ornamentali specifiche delle località montane romene. Il costume tradizionale è privo di tante varietà nei particolari decorativi. Ne le canzoni hanno eccessiva abbondanza di immagini originali, perchè troppo spesso soffocate da oppressori. L'unica specialità bessarabica è quella di tessere in modelli squisitamente nuovi i tappeti. Indica di una forza latente che aspetta il momento di prendere ali verso la libera produzione.

La Bessarabia ha troppo sofferto; ma oggi, unita alla Romania, non è ancora tardi perchè niprenda ad essere attiva e vigorosa come lo fu una volta sotto lo scettro di Stefano il Grande.

RODICA CLOPOŢEL

tice cu morile de vânt pentru măcinarea grâului. Localităţi la mari distanţe poartă nume identic, semn de continuă transmigrare a românilor într'un ţinut întins de 45 mii km. patraţi, adevărată făclie a latinităţii în răsăritul european.

La prima vedere solul basarabean n'ar părea bogat, din cauza lipsei de păduri şi a secetelor dese.

Dar, ca toate regiunile române, şi Basarabia e foarte bogată. În Rusia chiar era o furnizoare însemnată de grâu şi de fructe.

Alte bogăţii specifice: mierea foarte fină, uleiul de floarea soarelui, icrele de Vâlcov, vinul delicios (cel de Ismail, Soroca şi Cetatea Albă), tutunul (lângă Chişinău), săpunul; seminţe uleioase, porumb, secară, orz, in, astrahan.

Însă bogăţia primordială a Basarabiei e populaţia română care din timpuri străvechi e legată de vechiul ei pământ fără a-şi părăsi obiceiurile şi credinţa.

Regiunea e fertilă, şi se vor instala tot mai multe şcoli, căi ferate şi industrii pentru ca populaţia să se desvolte armonios; basarabenii nu au în limbajul lor varietatea de expresii vii ca poporul român din alte ţinuturi. Au trecut prin prea multe vremuri de bejenie ca să se găsească la acelaş nivel de dezvoltare ale altor provincii române. Casa ţărănească din Basarabia nu are atâtea creştături decorative specifice ale localităţilor muntene. Costumul tradiţional e lipsit de atâtea felurime în cusături. Nici cântecele nu au o abundenţă excesivă de imagini originale, căci au fost prea des înăbuşite de asupritori. Singura specialitate basarabeană e ţesutul covoarelor în modele distinse cu totul noi. Semnul unei forţe latente care aşteaptă momentul să prindă aripi spre creaţia liberă.

Basarabia a suferit prea mult; dar azi, unită cu România, nu e târziu, să se refacă activă şi viguroasă cum era odată sub sceptrul lui Ştefan cel Mare.

RODICA CLOPOŢEL

(„Libro e Moschetto”, Milano 20.IX.1941).

Doi savanți sârbi despre macedoromâni

Ain văzut că studiile asupra Aromânilor sunt de dată recentă. Ne vom limita a reproduce părerile a doi specialiști sârbi cari, ocupandu-se cu predicție de „Țințari”, ne oferă rezultatele ultimelor cercetări.

Prof. Jovan Cvijic zice:

„Cu excepția regiunii dinarice, peninsula balcanică avea o populație urbană numeroasă de origine aromână. Acești Aromâni (Țințari), împreună cu Grecii, au constituit clasa cea mai bine așezată pe piața balcanică, promovând civilizația bizantină. În special Aromânii bizantinizați aveau majoritatea între populația urbană a zonei centrale și deaceia au exercitat influența cea mai intensă. Au existat orașe mari în această regiune prin sec. XVII și XVIII, orașe exclusiv aromâne sau greco-aromâne, ca Moscopole și Seres, nuclee principale de comerț și civilizație în centrul peninsulei. Cea mai mare parte din acești Aromâni s'au grecizat, în sensul cunoașterii limbii grecești, legați de biserica ortodoxă bizantină, mândri de înțelepciunea greacă, de istoria elenică și bizantină. Toți Slavii deveniți meseriași ori comercianți prin corporațiile de meșteșugari (*esnaf*) în mediul negustoresc, — toți Slavii au dobândit cultura vetero-balcanică mai ales în mijlocul Aromânilor. În același timp Aromânii din orașe se slavizau mereu din cauza căsătoriilor cu femei slave.

„Conformația etnografică a pieței balcanice s'a modificat dela începutul sec. XIX. Atunci se începe slavizarea psihică a Aromânilor; Grecii ocupau primul loc în domeniul comerțului; azi aceste familii aromâne și grecești sunt complet sârbizate. Dacă se face excepția unui anumit număr de imigranți, Aromânii s'au transformat în Sârbi și în orașele regiunii Moravia, unde dintru început erau foarte numeroși. Cu ei a dispărut treptat civilizația antică balcanică.

„După eliberarea Serbiei, Aromânii, bogați, și-au dat seama de necesități viitorului. Copiii lor frecventau școlile mai mult decât Sârbi. Deci multe din persoanele cele mai culte ale Balcanilor erau de origine aromână sau mixtă serbo-aromână, dacă nu (în Bulgaria) bulgaro-aromână. Toți Aromânii slavizați proveniau din regiunea centrală. În Serbia foarte mulți oameni politici erau de origine aromână. Mai mulți președinți de miniștri în Serbia erau de origine mixtă serbo-aromână.

„În orașele zonei centrale slavizarea Aromânilor a fost rapidă. Nu e încă împlinită în Macedonia occidentală, unde e continuă reimprospătarea Aromânilor din satele înconjurătoare.

„Între acești Aromâni slavizați, mulți vorbesc și acum limba aromână; dar și cei cari au uitat-o, își păstrează felul de viață și caracterul aromân.

„Influențele psihice ale Aromânilor sunt deosebit de interesante, deoarece ei formează un grup cât se poate de expresiv și de bine determinat. Nu au istorie. Absența tradiției istorice face ca sufletul să le fie lipsit de ideologie națională. Sunt oameni la cari frica e o caracteristică proverbială. Căci au fost terorizați timp de atâtea veacuri, dela cucerirea romană, în cursul năvălirii slave și în evul mediu, până la venirea și retragerea completă a Turcilor. Pare că sufletul lor ar păstra o urmă de spaimă; sunt neîncredători, au moralitate de sclavi... sunt și cămătari nemiloși. Muncesc ani de zile lipsindu-se de lucrurile cele mai indispensabile, numai

să adune un avut. De când trăiesc în țări libere, aceste caracteristice se mai șterg; dar rămâne o particularitate care-i distinge imediat în viața publică, fie că sunt Aromâni puri ori slavizați. E vanitatea seacă a Țințarilor care-i face încontinuu să vorbească de ei înșiși. La acest fapt se adaugă o surprinzătoare nestatornicie de caracter. Sentimentul național al acestor Aromâni slavizați e adesea îndoelnic. La unii, serbizați și bulgarizați de câteva generații, se observă uneori o ciudată ezitare în marile crize istorice. Le lipsește acel instinct, și când reacționează stângaci și confuz... Poate că asimilarea Aromânilor și imitarea lor de către Slavi au influențat asupra calităților psihice generale ale populației din zona centrală”.

Tabloul nu e prea limpede. Vom căuta să-l lămurim cu opiniile altui Sârb, poate și el de origine țințară, Prof. Dr. D. J. Popovici dela Universitatea din Belgrad, primul care s'a ocupat de Aromâni în înțeles științific. A publicat un prim studiu despre „Țințari, contribuție la problema formării țargului sârbesc” în 1930 (pp. 136) și l-a tipărit într'o a doua ediție mărită (pp. 520) în 1937. Oricât ar fi de limitat studiul la unele pagini sârbești, sunt multe laturi ce ne interesează.

„Nu e ușor să răspundem la întrebarea asupra înțelesului cuvântului „Țințar”. Țințarul e de origine ilirică sau tracică, rareori slav, de limbă romană, religie ortodoxă, de cultură greacă (în orașe), de profesie păstor, comerciant sau industriaș; restul: nume, pronume, sentiment național, cetățenie, nedeterminate. Fiecare din acestea e o cantitate variabilă.

„Țințarii apar adesea cu numele de Macedoneni, Macedovlasi și Bulgari. Nu numai o dată se ascundeau sub un nume sârb. Adesea își ziceau pur și simp'lu „creștini”. Fiind mai mult printre Greci aveau multă îndemânare în negustoria vastului imperiu otoman. Cel care nu știa grecește umbla prin alte ținuturi și trecea drept albanez.

„Țințarii sunt, pentru Sârbi, Aromânii dedicați comerțului. Cei ce se ocupau de agricultură erau numiți „vlasii”. Cei cari emigrau în țări îndepărtate ca să-și câștige pâinea se numesc „pecaabari”.

„Țințarii nu s'au dezvoltat ca națiune din pricina unor elemente capitale ce le lipseau: număr, cultură, trecut, teritoriu, limbă literară. Avură o deșteptare națională după revoluția franceză și în timpul luptelor de neatâr-nare ale Grecilor și ale Sârbilor. Țințarii nu și-au alcătuit un stat, deci nu s'au bucurat nici de oameni mari, nici de evenimente mari. Sunt un popor fără istorie..

„Țințar e sinonimul „sgârçitului” în multe părți ale Serbiei.

Și totuși... „țințarii sunt apreciați ca popor de sine stătător. Au casele mai curate decât cele albaneze și bulgare. Au hainele îngrijite: niciodată rupte. Le place aerul curat, apa rece și viața comodă. Învață limbile cu mare ușurință. Și femeile știu să scrie și să citească. Între ei vorbesc întotdeauna limba „țințară”. Dar n'au fantezia bogată. Și sunt foarte ambițioși. Preferă să se afirme în comerț, nu în război. Foarte rar făceau serviciul militar.

„Grecii-țințari formau la Belgrad o pătură aristocratică spre jumătatea secolului trecut. Ei dominau ceata comercială (așazisa „ciarsija” orașului). Un scriitor sârb

il aseamăna cu „sarea în pâine”. Toate industriile de seamă, comerțul și mai ales băncile erau în mâinile lor. În limbajul comun, Țințarii aveau epitetul de „politicoși și curați”, iar sârbii acela de „neciopliți”.

„Țințarii nu erau numai industriași, negustori, speculanți, avizi de câștig; au fost și mari eroi, cu nimic inferiori celor mai faimoși luptători ai altor grupuri etnice din peninsula, cu deosebire între păstorii de munte.

„Greu ar fi să afirmăm cum au reacționat în fața Sârbilor în timpurile mai vechi, de vreme ce lipsesc dovezile documentare; dar e foarte probabil că au fost solidari cu noi din cauza religiei comune. Ba e chiar sigur că la începutul luptelor de independență națională au contribuit cu sângele multor eroi la cauza sârbească. La renașterea din 1804 s'au distins un Țințar-Janko și un Țințar-Marko. Karagiorgio nu știa carte și avea nevoie de interpreți greci și țințari. Miloș Obrenovici era înconjurat tocmai de țințari cari îl influențară mult în rolul de consilieri la curte.

„Populația aromână, din care fac parte și țințarii, n'a avut o viață politică, un stat, deci nici concepția de a împlini o misiune superioară. Cei mai mulți țințari mergeau în țări străine să-și câștige pâinea. De aceea puteau ușor să ia naționalitatea oricărui alt grup etnic din Balcani, având în vedere religia și solidaritatea stabilită între Sârbi, Bulgari și Greci timp de cinci secole de sclavie turcească.

„De altfel naționalitatea n'a avut niciodată vreo însemnătate în viața Țințarilor. Unele familii își schimbă în două generații și până la patru idei naționale. Alții au tras din naționalism o meserie folositoare. Dar mai e categoria celor cari devin în infocați naționaliști greci, sârbi, bulgari, români; câte unul se ridică la rangul de erou național aparținând unui alt grup etnic.

„Țințarii și-au conservat limba atâta vreme cât au putut-o face și se deosebeau de sârbi. Dar apoi au intervenit numărul lor redus, izolarea în grupuri aparte și puterea mediului social: acestea au învins spiritul lor de conservare.

„Războiul mondial a căutat să rezolve și problema Țințarilor. Acum câteva decenii se conta pe ei ca pe un grup etnic compact. Se numărau sute de mii, jumătate de milion, până la un milion și jumătate. În epoca turcească Aromânii dedicați păstoritului puteau trece cu turmele dela Rodope la Pind și la coastele albaneze și înapoi, după anotimp; „Țințarii” și „Pecialbarii” țineau comerț într'un vast cerc de afaceri. Crearea statelor naționale i-a constrâns să ia cetățenia statului în care se găseau din întâmplare. Hotarele noilor state s'au tras prin teritoriul lor etnic. I-au împrăștiat. Nu mai au orașe locuite exclusiv de ei; trăiesc îngrămădiți în sate răpoase sărace, inaccesibile, adesea invizibile. Coloniile lor cele mai însemnate, vreo zece, s'au împărțit între patru state: Grecia, Jugoslavia, Albania și Bulgaria. Se numără zilele rămase grupului etnic aromân. Se vor menține încă vreo 40—50 ani.

„Slavii au pătruns în peninsula balcanică treptat, fără gălăgie... E deci firesc ca la început să fi primit totul dela Bizanț, cea mai civilizată țară de pe atunci în Europa. Toată civilizația medievală sârbească nu e altceva decât reflexul celei bizantine; elementele originale sârbești sunt primitive. Întrăurirea bizantină se simțea îndeosebi în clasele de mai sus. Unii suverani sârbi ai dinastiei Nemagna se simțeau mai greci decât sârbi. Lucrurile se schimbă în perioada turcească. Grecii cari au venit în contact cu Sârbii în acest period nu pro-

veniau din Grecia adevărată, ci din regiunile mărginașe, mixte; erau mai îngrabă Aromâni grecizați.

„Numărul Țințarilor din societatea sârbească n'a fost niciodată prea remarcabil. Acum o jumătate de secol or fi fost aproape cincizeci de mii. Azi vor fi câteva mii la apus și la nord de Nis.

„Țințarii, oameni practici, erau neconținut de partea celui mai tare, fie catolic, musulman sau ortodox. Susțin că au dovedit însușiri rare, chiar geniale. Ei au publicat primele ziare și reviste sârbești. „Ciarsia” adică „lumea comercială a Serbiei și Belgradului e exclusiv opera lor. Când într'o bună zi se va face analiza sângelui, la cei mai mulți sârbi sa va vadea că derivă din rasa aromână, grație căreia se disting atâtea calități alese.

„Țințarii constituiesc o problemă interesantă pentru Sârbi și pentru celelalte popoare balcanice. Kanitz a observat pe bună dreptate că ei reprezintă unul din cele mai considerabile elemente ale civilizației balcanice. Din familiile aromâne au eșit primii intelectuali sârbi, bulgari, români albanezi. Sunt cei mai balcanici între popoarele balcanice. Aromânii s'au epuizat în favoarea altora. Sunt artificul principal al civilizației balcanice generale, materiale, intelectuale și morale. Așteptăm dela specialiștii balcanici expunerea cercetărilor privitoare la influența exercitată asupra fiecărui grup etnic în parte”.

Și acest tablou prezentat de Prof. Popovici are destule contraziceri pe cari cititorul inteligent le va interpreta singur. Din partea mea mărturisesc că citirea acestor două cărți, a Prof. Cvijic și Popovici îmi relevă desdoirea unor suflete ce pulsează sub creerul sârbesc, fără să pună sub tăcere vocea sângelui aromân.

Nu e momentul să polemizăm.

Totuș mi se pare potrivit să precizez că cei doi profesori Cvijic și Popovici sunt porniți să înfățișeze pe Aromâni ca „romanizați”.

N'avem documente asupra lumii romane în clipa năvălirii barbare. Într'o oarecare măsură ne va ajuta antropologia. Poate și arheologia, cu ramura ei specială care e epigrafia. La fel și (folcloristica) folclorul, dar ca manifestare exterioară, nu indicație sigură în materia de rasă. Până acum abia filologia și-a spus cuvântul. poate prea sonor în liniștea generală a celorlalte cercetări ce n'au fost încă întreprinse de nimeni.

Pornind dela faptul că numai Romanii (Latini și Dalmați) împinși spre coasta adriatică au dezvoltat dialectul latin vulgar, dalmaticul, și că Românii de dincolo de Dunăre având multe cuvinte veteroselve nu se pot înțelege cu Aromânii, s'a afirmat că elementele lingvistice aromâne vin dela Iliri și Traci latinizați. Opinia ar fi întărită de examinarea meritelor și a cusurilor morale ori psihice ale Aromânilor.

Fără să adâncim prea mult o discuție lingvistică și psihologică vom releva un singur fapt, adică selecția împătrită a Aromânilor în cursul veacurilor: păstoritul, comerțurile, armele și, cea mai nouă, reedificarea libertății naționale a popoarelor balcanice. În toate aceste patru manifestări de vitalitate, Aromânii au atins un primat ce cuprinde în sine poate caracteristica sângelui dominator latin și nu cel dominat iliric sau trac. Singura umbră în existența lor e că nu și-au înființat un stat. Dar cine e la curent cu împrejurările în cari și-au târât existența în 14 secole, poate întrezări un alt primat al bunului simț în adaptarea la mediul nou, preferabilă unei sinucideri sterile; primat foarte probabil indiciu al mărcii latine.

OSCAR RANDI

Dela Bug până'n Morava...

Dela Școala Ardeleană noi dormim pe laurii latinității. E rău, pentru că — în interpretare curentă — ne aparțin în prea mică măsură. Era mult mai bună o neodihnă pe pini autenticității noastre dacice.

Va admite oricine că după moartea lui Decebal, în Dacia, au locuit cel puțin de zece ori mai mulți daci, decât a fost numărul coloniștilor aduși aici de Roma, cari în mare parte erau romani numai prin cetățenie, iar nu prin sânge, pentru că cei mai mulți nu erau din Italia ci din provinci de sânge nelatin, numai militărește cucerite de Roma.

Așa dar, în cecece privește latinitatea noastră, suntem puținel latini și datorită lui Traian, care, paradoxal, nu era latin ci un celtiber, un spaniol anterior latinizării Spaniei, un celtiber, fiu nu de sânge ci prin adopțiune al latinului Cocceius Nerva.

Exclusivismul latinist, în cecece privește compoziția sângelui nostru, nu își are rostul. El este o eroare, care trebuie înlăturată printr'un mai mare efort de a cunoaște filonul dacic al ființei poporului român. Cu atât mai mult cu cât ne va fi ușor să constatăm apoi că neamul nostru a fost incomparabil mai glorios înainte de Traian decât după el, mai glorios decât Roma însăși. Vom vedea că Dacia are un trecut de o măreție cu adevărat unică.

Vom vedea că sunt mai mulți daci în Roma decât latini în București și ne-am da seama și mai mult de eroarea în care ne-am aflat până astăzi, eroare care ne-a adus mai mult rău decât bine.

Cu ce justificăm, afirmațiunea asupra procentului de daci din Italia și de latini din România de azi ?

Argumente istorice cu neputință de răsturnat, dovedesc că o masă compactă de cincizeci mii prizonieri daci a fost dusă în Roma.

Să fim însă bine înțeleși : noi nu tăgăduim orice latinitate poporului român, nici, nu-i recunoaștem una mai mică decât cea afirmată de Școala latinistă. Ci noi suntem adversarii unei latinități a noastre, socotite abia dela Traian. Noi suntem propovăduitorii unei mult mai vechi latinități a poporului român, așa cum o înțelege N. Densușianu în a sa „Dacia Preistorică”.

Dacismul nostru, ca orientare spirituală a celor cari scriem acestea, este nu o tăgăduire a latinității noastre, ci o adâncire a ei. Inceputul nostru ca popor latin nu coincide cu dezastrul dela Sarmisegetuza, ci este anterior fondării Romei.

Zadarnic se caută urmele unei limbi dacice, care să n'aibă nimic latin în ea. Sarmisegetuza vorbea latina din străvechi, Roma și popoarele neolatine sunt, după N. Densușianu, emigrațiunii din Dacia, care rămâne cea

mai veche metropolă geografică a Europei, primul popas al năvalei preistorice de popoare din Asia spre Europa.

Imagini de piatră, opere ale sculptorilor din antichitate arată soli daci vorbind cu căpetenii de oști romane. Pe acele imagini însă niodată nu figurează un interpret între dac și romani, ci dacii întotdeauna sunt arătați vorbind *direct* romanilor.

Dece, dacă nu cunoșteau latina ?

Ovidiu, exilat la Tomis, se vaită în „Tristii”, că multe cuvinte din scrierile sale din Dacia, vor fi stălcite, și Roma nu le va înțelege. Pune totul în sarcina influenței limbei dacice, mai bine zis a dialectului latin din Dacia preromanică.

Zadarnic se temea însă Ovidiu. Nimic nu e de neînțeles în „Tristiile” sale. Așa dar aici se vorbea același limbă ca și la Roma.

N'are nici o importanță faptul că Dacii prin vitalitatea lor, influențau atât de mult pe cei din jurul lor, încât, după chiar mărturia lui Ovidiu, însuși Homer ar fi devenit dac dacă ar fi trăit în preajma dacilor. Probabil Homer ar fi scris în limba dacilor, adică latinește.

Așa dar, dacii erau niște latini care se numeau daci, după cum francezii sunt latini cari se chiamă francezi, și după cum spaniolii sunt latini care se chiamă spanioli, sau după cum italienii sunt latini care se chiamă italieni.

Nu face nimic că până azi nu s'a dat încă o definiție a romanității. Ea se va da, cu toată siguranța, — una de sânge, alta de cetățenie, de limbă și alta de ordine sau de ideie romană — confuziile vor înceta.

Altă dovadă a unei vechimi mai mari în Dacia a limbii latine, vechime mai mare decât însăși fundarea Romei, este faptul următor : Cicero trăia cu numai vre-o jumătate mileniu după fondarea Romei. Totuși nu pricepea unele cuvinte latine din Legea celor douăsprezece table care împreună cu Legea fețialilor sunt cele mai vechi documente de drept din lume. A pus doi specialiști în limba arhaică latină să dea de înțelesul acelor cuvinte.

Interesant de reținut este, că cecece în ochii lui Cicero era limbă latină arhaică și de neînțeles, la numai vreo cinci sute de ani dela fundarea Romei, era o limbă care în România se mai vorbește și azi chiar de către oameni care nu știu nici scrie, nici citi !

Noi, prin **dacism**, prin înlăturarea exclusivismului latinist al unei romanități post-trainice a poporului român, trebuie să începem a umbla pe drumul adevărat al destinului nostru.

Oameni de bună credință, de incontestabil patriotism

și de mare talent, dar insuficient informați, caută de multă vreme să pună baze pentru o cultură românească care să încerce a fi o simplă nuanță latină post-trainică, a culturii celorlalte popoare latine post-trainice. Noi n'avem să fim la infinit sclavii unui imperialism al culturii latine post-trainice. Sau nu putem decât atât? Nu putem râvni la o cultură românească, isvorită nu dintr-o cultură romană post-trainică, post-romulusiană, ci din zestrea sângelui dac, pre-sarmisegetuzică, pre-trainică și pre-romulusiană, așa cum și cultura latină italică, post-romulusiană, a isvorit din sânge italic, dogorit în soarele Italiei? Noi nu putem aspira să dăm decât al doilea derivat, extras dintr'un prim derivat? *Noi nu avem în noi esențe?* Noi trebuie să ne facem cu sila, și împotriva oricărei orândueli firești, strănepoți și elevi deși suntem străbunici și magiștri?

Multe valori și adevăruri trebuiesc azi revizuite. În special la noi. Pentru că, pe cât se pare, ne aflăm la un început de leat. Poate că prin poezia lui Cotruș, substanța românească nu face decât să confirme că momentul istoric a fost înțeles și că se tinde la o integrare în el:

„Vreau să urc, să cresc, să mă 'mbăt
„De piscuri, de-azur și omăt,
„Și 'ntregului cer să m'arăt!

N'are importanță dacă revizuirile noastre trebuie să țintească vreme depărtată. N'avem decât să dublăm, înzecim, sau înmiim, efortul. Nu face nimic dacă în unele din acele depărtări sunt rănile unor juguri. Trebuie să știm numa, că în cazul că vasalitatea ar fi caracteristică pentru cea mai mare parte a existenței noastre ca popor — ceace nu este adevărat decât în cazul că nu ne desvătăm a socoti începuturile noastre abia dela scăderea Sarmisegetuzei — istoria nu este o adunare exclusivă de umilniți și uitare a tuturor momentelor de măreție din viața unui neam, ci popoarele tocmai din acestea din urmă își fac blazoanele, punând în mod firesc accentul pe ceiace ce este reconfortant, generator de noi avânturi.

Documentele istoriei ne dau dreptul ca prin dacism, adică prin adâncirea latinității noastre, să ne revendicăm o latinitate a românilor mai autentică, mai demnă decât cea post-trainică, deși nici aceasta nu este de disprețuit și este suficientă pentru a justifica prezența noastră aici.

Aceasta poate fi greu, dar pentru că e adevărat, e necesar.

Nu se trăește parazită din ceiace au făcut înaintașii și, opera lor, spre a fi demni de ea, trebuie dusă mai departe.

Noi credem că — deoarece dela oameni cu o origină atât de variată cum este aceia a multora dintre coloniștii aduși de Traian, un popor se poate aștepta să se formeze un element al său mai mult flotant ca aspirații, cu manifestațiuni caracteristice lui, colonistului, dar nesemnificative pentru autohtonii majoritari, — secretul și cheia fenomenului românesc nu trebuiesc căutate după criteriul dacă și în ce măsură poporul român a fost sau se găsește pe direcția dirijată și artificială a îndeplinirii unei misiuni de latinitate post-trainică, ci dacă până azi s'a păstrat în mod inconștient și natural pe linia unei conduite conforme cu spiritualitatea dacică, adică latină pre-trainică și pre-romulusiană.

Coloniștii formând un conglomerat de naționalități

desrădăcinate din țara lor și fără aderențe firești cu stăpânirea romană și cu dacii băștinași, obligația pe care în primul rând o putem avea noi față de noi, este de a descoperi deziderate dacice, nimeni dintre noi neavând de căutate decât pentru uzul său personal, rosturile pe care le are în lume latinitatea post-romulusiană și post-trainică, sau numărul mic de hibrizi ai unei asemenea latinități de cetățenie și de cultură, cu tendințe haotice ce se întretaie diasporic spre cele patru puncte cardinale care le-au fost leagăn.

Este inutil să se îngrijoreze cineva că prin scormonirea originii noastre dacice s'ar putea aduce rele servicii Neamului. I se poate aminti că o origină numai dacică — fie și una care n'ar însemna o mai-veche și mai autentică latinitate decât cea post-trainică, ci una complex stăină de orice fel de latinitate — nu face decât să scoată în evidență o vechime a noastră mult, mai mare aici, deci drepturi mai mari asupra teritoriului României, decât o origină de latinitate post-trainică.

Acestea pe deoparte. Pe de alta, chiar dacă s'ar dovedi că nu suntem urmașii nici unui fel de daci, nici popor cu sânge latin, ci exclusiv urmașii unofa care erau coloniștii ai Romei și erau latini doar prin supușenia lor latină, dar nelatini prin sânge, — și atunci drepturile noastre asupra teritoriului românesc n'ar putea fi mai mici. Vechimea noastră aici totuși ar fi mult mai mare decât a neamurilor din unele state vecine, care ne-o contestă.

„Pentru lumea cea mare” — citim în „Memorialele” lui Pârvan — cuceritul a murit. Dar nu pentru legile eterne ale firii. Așa precum toate masacrele nu pot fi destul de depline spre a desființa rasa supusă, ci ea se îndoaie ca oțelul sub greutatea năvălitorului, și apoi încet, încet, se îndreaptă iară, insinuându-se prin însăși carnea celor noi veniți, tot așa cuceritorul, venit din țara lemnului și a mlaștinilor friguroase, în veci nu va mai clădi în lemn și nu se va mai îmbrăca în piei în țara pietrei și a soarelui blând și senin. Și casa lui și masa lui și podoaba lui și încet, încet, sufletul lui, se vor da după cele ale cuceritului, și cultura lui va fi potrivită după cultura cuceritului, întâiu mai slabă, că el va fi mai nepriceput, doar, doar ceva mai schimbată cu firea lui deosebită ca sânge și foc lăuntric, dar în cele mari ale ei va fi ca dintru începutul vieții omeștii în acea parte a lumii, cultura țării iar nu a omului...”

„...am trăit de când ne-a lăsat Roma și până în ziua de astăzi, ca daci în sate, iar nu ca romani în orașe. Rezistând în Dacia împotriva tuturor veneticilor, reîntinzându-ne peste tot ținutul Daciei, dănuind în simplitatea, vitejia și neînfricarea țărănilor daci, — de-abia azi, după 18 veacuri, ne putem iar gândi că suntem și romani...”

„...Traian aduce coloniștii nenumărați spre a face o țară romană, în limite romane, — și în loc crește o țară Dacă, numai de limba romană, dar în hotarele dacice și cu sufletul dacic...”

Nu se poate să nu fii de acord cu Pârvan că până la urmă cuceritorul a fost asimilat — deci făcut oarecum asemănător prin port, grai și obiceiuri, prin cele *exterioare*, de către cel cucerit. Cât privește afirmațiunea că firea celui nou venit „*în cele mari ale ei*”, deci în cele profunde și organice, devine identică cu a indigenului, aceasta este o părere în privința temeiniciei căreia înclinăm spre cele mai mari îndoeli. Numai prin concepția de mai sus poate fi explicată prezența în

mijlocul nostru a procentului — din fericire mic — de elemente fără aderență cu solul și cu sufletul românesc.

Cu toții în simțăm. Aceștia sunt cei cari trag „hăis” când trebuie „cea” la carul destinului românesc. Mecanismul instinctului de conservare al acestora, pentru colectivitatea românească, funcționează fals, căci ei au fost numai *alături* masei românești. Nu s’au sudat organic cu ea. Nu s’au dizolvat în ea. În momentele hotărâtoare ale istoriei noastre, pieava aceasta adusă de toate vânturile vrăjmașe nouă, dă convoaiele de defetști, dezertori, trădători, indiferenți și insensibili la chemările națiunii adevărate. Ei încetinesc, ei incurcă mersul nostru firesc spre soare și cer.

Sunt atât de surzi aceștia la vuetul primejdiilor ce ne pasc, încât uneori cei din avantposturile instinctului de conservare națională, trebuie să surzească de alarmă lângă urechile lor, doar-doar vor auzi. Ei totuși nu aud. Mor și nu aud! Nu aud pentru că „*în cele mari ale ei*”, substanța lor nu e amenințată. Massa lor este departe de ei, de indivizii vagabonzi pe care i-a eliminat. Și apoi ei poate că au fost expectorați și de masa anterioară — care poate să nu fi fost cea originală — tot pentru lipsă de sensibilitate, de cohesiune, pentru lipsa de vigoare și de elan, de a descoperi bunurile proprii lor seminții, chiar dacă aceasta cerea un efort mai mare sau de-a dreptul pe acela de a le crea.

Numai o astfel de neputință l-a putut determina pe vagabond să renunțe la naționalitatea sa, preferând una oferită sau de pomană, de împrumut, „cerută”, cerșită, dacă nu cumva va fi prevăzut generozitatea mai mult decât exagerată, credem noi, a unui savant român — ne gândim la Fărvan, din care cităm — de a recunoaște celor aduși aici — „*din tot crugul pământesc cel romanilor supus*” — cuvintele acestea ale „*Cronicei*” lui Șincai, luate din Eutropus, nu iac decât să accentueze iatinitatea de cetățenie numai, a unei atât de „*autentică*” prin simplă cetățenie, încât pe lângă ea, romanitatea celor câțiva coloniști de aici cari „*întâmplător*” s’ar trage din Roma, să fie doar „*ornamentală*”...

Ne întrebăm dacă de pildă, d. Lucian Blaga, care în opera sa sondează adâncimi remarcabile de ființă românească, într’un mod care-i atrage adeziunea multora — ar putea iscăli ceace înțelege Pârvan prin „*autenticitate*” în materie de naționalitate.

Ne întrebăm, poate din motivul că ne-a scăpat prilejul care i-a dat d-lui Emil Cioran posibilitatea de a arăta că d. Blaga vorbind de „*revolta fondului nostru nelatin*”, a precizat premisele unei autobiografii”.

Noi putem fi alături de d. E. Cioran atunci când d-sa afirmă despre d. Blaga, acestea: „*Blaga nu este propriu zis tradiționalist, fiindcă nu are sentimentul istoric al devenirii unui neam, ci mai repede viziunea lui telurică, adică a datelor și componentelor originare, a surselor inițiale ale unui neam. Și precum filozofia vieții pleacă dintr’o mistică a surselor vitale, tot astfel anti-istorismul lui Blaga derivă dintr’o acustică a elementelor telurice și sub-istorice*”. Inutil să adăugăm că „*revolta fondului nostru nelatin*”, constatată de d. N. Cioran în Blaga, nu ne-am așteptat să fie izbucnirea a „*ceace e germanic în psihologia Ardealului*”, oricât d. Cioran se gândește „*nu atât la o afinitate de sânge, cât la acel imponderabil care determină o conștiință să graviteze în spre esența unui neam sau unei rase*” și oricât d. Blaga este scuzat că d. Cioran prin precedentul lui Eminescu în care „*a izbucnit elementul slav din sufletul moldoveanesc*”.

Nu ne-am așteptat la aceasta din motivul binecuvântat că „*revolta fondului nostru nelatin*” inverșunându-se într’unul ale cărui rădăcini de gând sunt în straturi mai adânci decât tradiția, fondul acesta neatin nu poate fi post-latin, german-ardelenesc ci pre-latin, mai ales când ne aflăm în fața lui Lucian Blaga, autorul aceluși minunat mister păgân intitulat „*Zamolxe*”, care nouă ne spune ceva mai mult decât „*Spațiul Mioritic*”.

Vocabularul lui Frobenius, Kayserling sau Spengler presupune erudția greu contestabilă a celui care dacă jonglează cu el, în pripă uneori, e poate natural să procedeze așa mai cu seamă după sbuciumul istovitor și sacru pe care-l presupune acea „*Schimbare la față a României*” ce înalță în România alt pisc de cugetare omenească a zilelor de azi.

Cel venit din alte părți nu se poate identifica cu noi „*în cele mari*” ale noastre. Dar se poate în cele mici și poate că aici e nenorocirea. Căci sunt „*cele mici*” ale noastre? Portul și limba — spre deosebire de substanță, de sânge, care sunt cele mari ale noastre, în care își are izvorul tot ce e faptă hotărâtoare constructivă în existența noastră: atașarea de *această* glie, presimțirea primejdiilor care ar amenința ceea ce este românesc în omul din noi, reacțiunea spontană, instinctivă, față de orice atentat la ființa noastră ca neam, mergând până la sacrificarea vieții.

Când acul magnetic al instinctului nostru de conservare națională indică „*primejdie*”, atunci încordarea puterilor de apărare ale celui ce întrunește toate cele mari și cele mici ale noastre, merge până la maximum. Cel ce este cu noi doar în cele mici ale noastre, nu va simți nimic sau prea puțin. Va tremura nesigur, va ezita ca un netrebnic.

Cele mari ale firii sale sunt altele decât ale noastre. În cele mari ale firii sale, el este înrudit cu alții, cu masa din care s’a desprins, venind, vagabond, aici. Sufletul lui ar putea recepta numai chemările undelor postului de emisiune al neamului lui. Numai atunci ar vibra, pentru că numai identicitatea de substanță poate face legătură identității de simțire.

De cele mai multe ori însă indiferentul nu-și mai poate identifica vechiul leagăn. Il derutează noul său graiu și port. Rătăcirea aceasta îi atrofiază cu încetul orice instinct de conservare colectivă, de neam. El simțindu-se străin de aspirațiile și frământările colectivității de altă substanță decât el, în mijlocul căreia a fost aruncat, se desvotă în el cu atât mai mult instinctul de conservare individuală.

La cei mai mulți dintre noi, acesta din urmă, cel mai adesea tace, dând întâietate celui al conservării de neam. Cei bine dotați cu acest nobil instinct, refuză să trăiască pentru sine când neamul e în primejdie. Mare trebuie să fie la aceste elemente de elită, groaza de o viață egoistă de vreme ce ea învinge groaza morții.

Totuși așa e firesc. Căci, când instinctul altruismului degenerază în noi, noi pierdem cheia fericirii. E atât de limpede că nu poți trăi decât în alții, prin iubire și jertfă. Oricât de mizerabilă ar fi ea, nu va scăpa complect, fără dânsa, egoistul și nici cel din urmă asasin, *nicăieri*, căci după cum a da e viața, tot astfel nefființa nu-i posibilă. Neantul și moartea sunt doar cuvinte născocite spre a se dovedi cu ele că nu e cu puțință ceea ce ele caută să exprime. Descartes însuși le folosește doar spre a ierarhiza între neant și Dumnezeu, valori de viață, pe a ingerului și pe a omului, hotare în ilimitat, artificii ajutătoare pentru măsurile minții limitate a omului.

Se va zice, poate, că cel fără conștiința națională, e deasupra ei. Și-a revărsat-o în umanitate. Nu pare posibil căci egoismul, indiferența, în general, și în special cele de cari ne ocupăm, denotă nu existența în trecut a unei conștiințe naționale perfecționate și depășite azi ci, cel mult existența și într'un trecut destul de depărtat a uneia atât de firavă încât a făcut posibilă smulgerea din glie, degenerarea înceată și complectă a acesteia într'un mediu străin, până la greutatea egală cu imposibilitatea de a-și crea alta nouă, — înecarea în acel fel de egoism ce denotă lipsa chiar a unei conștiințe de sine.

O inverșunare împotriva celui ce, ezitând, se categorisește în rândul indiferenților, nu poate avea nimic necreștinesc în ea. Sfântul Ioan spunea despre apă, referindu-se la om, că *dacă nu este nici caldă nici rece o va sculpa din gura sa*". În a sa Divină Comedie, Dante Aligheri arată deasemeni că pe nimeni nu pedepsește Dumnezeu mai cumplit ca pe cel ce ezită să meargă pe un drum sau pe celălalt :

*„Aceasta este-acea ticăloșie
In care plâng nefericiții-acei
Că nici onoare n'au, nici infamie,
Respinși de cer spre-a nu-l știrbi'n lucoare
Sunt și de iad respinși căci s'ar putea
Cei răi din iad cu ei să-și facă onoare.*

„Să-și facă onoare” în sensul că cei din iad prin faptul de a fi avut curajul să fie răi, să aibă deci atitudine, au dreptul — dacă nu pentru răutate atunci pentru curajul unei conduite — la oarecare stimă.

Cel ce ezită nu poate fi decât unul din „*nenumăratele gloate*” venite aici „*din tot crugul pământesc cel romanilor supus*”. El e unul străin de noi, care și-a schimbat numai limba și portul. Înțelepciunea noastră poporană spune „*lupul părul schimbă, dar năvălul ba*”.

Trădările înregistrate de istoria noastră, ne mulțumim să le condamnăm în loc să căutăm a le și explica. Poate că odată înțelese, ar fi ceva mai ușor de combătut sau de prevenit. În adevăr, trădările românești, în grai și port românesc, ne par de neînțeles. Ce bine e ascuns sub grai și straiu românesc, trădătorul ! Iată ce înseamnă să te încrezi în cel asimilat sau să crezi prea mult în capacitatea ta de asimilare, să crezi că străinul prin simplă schimbare de graiu și straiu își va schimba și sufletul.

E aceiași poveste ca a străinilor din fosta presă din țară, cari scriau și semnau românește. Ca să nu ne supere imixtiunea lor în treburile românești. Ca obținând deplina noastră încredere, să ne adoarmă vigilența. Să primim totul de bun, fără control și suspiciune.

Pe câți dintre înaintașii noștri, în momente grele ale neamului, nu-i va fi surprins calmul, indiferența unora dintre români ? ! Stupida nepăsare și superioritate din zâmbetul indiferentului, de câte ori nu va fi spus : *ce-mi pasă de rosturile voastre, de durerile voastre ?*

Uneori insensibilitatea se va fi transformat în revoltătoare provocare. Pe Jianu îl vedem cășăpind numai greci. Dar Tudor ? Nu-și risca oare popularitatea spânzurând panduri de-ai săi ? Când cădea câte unul, cel prea naiv sau prea șiret spunea : se omoară românii între ei ! Dar nu era așa. Ochii radioactivi ai instinctului de conservare națională, care la un Tudor erau mai limpezi decât ai întregii gloate românești a acelei vremi

— dincolo de graiu și straiu, citiseră trădarea, descoperiseră pe trădător. Nu, nu căzuseră atunci români. În modul acela se realizase o eliminare de toxine bine camuflate sub graiu și straiu românesc în organismul poporului nostru, în care, prin eliminare, își urma cursul un proces de păstrare a sănătății, vigoriei și vieții națiunii.

Dacă în mod cu totul sigur, prin colonizare, s'a lăsat ceva pe pământul acesta — noroc că numărul coloniștilor era derizoriu față de al băștinașilor — atunci e otrava unui altoiu nelatin, blestemat, fără țară, fără căpătăiu, care ni-a îmbolnăvit organismul. Când i s'a mai adaus apoi cel fanariot, intoxicarea a ajuns la culme. Brâncoveanu cu coconii lui, Jianu și Tudor, au fost victimele aceluia altoiu.

Multe realizări care își au suporturile în ideea unei latinități post-trainice a românilor și le vor pierde într'o zi. Și nu numai acele poezii cu rime în „roman” și „Traian” ci poate părți esențiale din istoria literaturii române, a teatrului românesc, a teatrului în general, istoria Dreptului românesc, a dreptului în general, Dreptul Roman, Dreptul Grec și altele.

Dar poate că toate acestea n'au nimic extraordinar într'un început de mileniu.

Deocamdată armată română a pornit înainte, spre frontierele vechei Dacii — ale Daciei pre-romanice — iar cea mai mare parte a luminătorilor noștri dela masa de scris, nu merge înaintea ei, ci în urmă !..

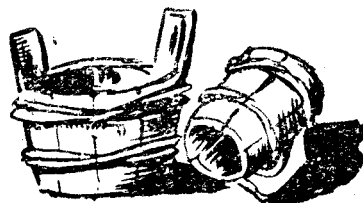
Insuși Eminescu merge în urma ei. A sa doină „*Dela Nistru pân'la Tisa*”, e copleșită de simfonia mitraliereilor românești, cari cântă cu ecouri ce înfioară nu numai undele Moravei și ale Timocului, ci și străfundurile sufletești ale celor cinci sute mii de români care în masse compacte locuiesc între malurile lor..

Inspirația poezilor noștri trebuie să spargă carapacea dimensiunilor false impuse destinului românesc de către școala latinistă și să le reîntindă până acolo unde le-a trasat marele dac pre-trainic, Buerebista : până la Bug. Căci răzobiul ce-l purtăm dincolo de Nistru și de Bug nu este un act de oportunitate politică momentană, ci este întemeiat pe adânci rațiuni de străveche istorie românească, neglijat de sclavii școalei latiniste. Ignorarea de către oamenii politici ai trecutului, a acestor argumente pledează pentru războiul nostru și dincolo de Nistru. Să nu mai ignorăm deci aceste sfinte argumente. Să nu mai ignorăm filonul dacic al ființei noastre !..

Și acum, un ultim cuvânt, vouă, iubiți frați români întru condeiu : oare n'ar fi bine să pornim și noi cu pana, șontăc-șontăc, după dorobanțul Ghiță al Floarei ! Ca să nu fie prea târziu, și într'o zi, mai apropiată decât ne-am închipui, să ni se spună :

Halal profeți ! Aferim vizionari !..

LIVIU JURCHESCU
fost consul al României la Oradea

Transnistriana

Ultimele evenimente însemnate au adus la ordinea zilei și chestiunea Transnistrianei. Cum pentru marele public acesta este ceva absolut nou, să arătăm în câteva rânduri, ce este cu dânsa.

Transnistriana este o denumire nouă, dată de un bătrân publicist basarabean, crescut pe acele meleaguri și care acum câțiva ani, pe contul lui propriu, a scos și *hartă enografică* a acelei regiuni. Și despre această hartă se știe tot atât de puțin ca și despre provincia respectivă.

Această regiune savanții locului au denumit-o *Transnistriana*, după vechiul nume al Nistrului.

În timpurile moderne chestiunea Transnistrianei (Moldovenii de acolo îi zic Transnistriana (*Moldova Nouă*), a fost pusă pe față la 1866. Pentru prima oară revendicările Românilor au fost consfințite de *Tratatul secret* încheiat de *Domnitorul Carol* cu *Regele Prusiei*, în ajunul *Unității Germaniei*. În acest *Tratat* de alianță contra Rusiei, României îi revenea *Basarabia* și fostul *Ținut al Okeacovului turcesc*, adică *Raiua* pentru care *Turcii* și *Rușii* s'au bătut în secolul al XVIII. *Tratatul* acesta secret nu a fost cunoscut de cât de șefii celor două partide dela noi, și n'a fost scos la lumină de *Regele Carol* decât la faimosul *Consiliu de Coroană* dela 1914.

Linia, care delimita regiunea Transnistriană, pleca de deasupra *Mohilăului* și mergea până la *Istmul Crimeii*. *Regele Carol cel Bătrân* nu scăpa niciodată ocazia să vorbească de României acestei regiuni, atât el cât și cei din jurul lui.

Cum pe timpul dinaintea *Marelui Războiu* opinia noastră publică nu se ocupa decât de *Ardeal*, acea opinie publică n'a luat contact cu *Transnistriana* decât cu ocazia unei lovituri de teatru.

Revolta flotei din Marea Neagră, de acum 30 ani, a pus-o față în față cu o lume nouă românească, care la rândul ei a pus pe toate frunțile dela noi semnul mirării.

Cum, sunt Români și peste Nistru? Asta e fenomenal?! Totuși așa era. Realitatea le-o pusese înainte. Pe vasele, intrate în mijlocul panicei la *Constanța*, s'a descoperit, că majoritatea marinarilor erau *Moldoveni*, ba mai mult, că aceștia nu erau din *Basarabia*, ci de

peste Nistru. Vreo 800 de inși au debarcat la noi, aducând inima la loc și *Guvernului* și populației. Și ne cunoșteau minunat de bine și au venit aici ca la ei acasă. Citeau ziarele noastre cu litere latine și râdeau de surpriza și de frica noastră. *Pelerinagiul bucureștenilor*, pentru a-i vedea, a ținut zile întregi.

Al doilea contact al *Regățenilor* cu *Transnistrienii*, a fost în timpul *Războiului cel Mare*. *Rușii*, din *amabilitate* trimisese mulți ofițeri și subofițeri *Moldoveni* în *Moldova retragerei*. Printre ei erau bine înțeles și *Transnistrienii*. Faimoasa panică dela *Iași* din timpul *Mărășeștilor* a dus la *Odesa* aproape tot ce era mai răsărit în politica noastră. Iar refugiul complet a dus lumea noastră până la *Karkov*, *Rostov*, *Caucaz* etc. *Contactul* crea zilnic surprize noi... *Moldovenii* erau peste tot, dar mai ales în *Transnistria*, adică în *provincia dintre Nistru și Bug*. La *Odesa* cel puțin mahalalele *moldovenești* i-au stupefiat. Erau cel puțin tot atâtea, cât și cele românești din *Iași*, ori cele *bucureștene* de acum 50 ani.

Singurii, cari nu se arătau surprinși, erau *prieteni* și *cunoscuții* lui *B. P. Hajdeu*. Acesta toată viața lui a spus pretutindeni, că *frontiera* noastră de răsărit merge până la *Bug* și nu până la *Nistru*, că noi suntem acolo dinaintea *Rușilor*, și avem drepturi mai multe ca ei.

Unirea cu Basarabia a pus pe tapet chestiunea *Transnistrianei*. A pus-o în mod hotărît. *Delegații* acelei provincii au venit la *Chișinău* și au cerut *Sfatului Țării* să-i primească și pe ei la *Unire*. Nu știu, care a fost cauza, că li-a lipsit curajul celor din *guvernul Marghi-loman* și au dat îndărăt în fața pasului, ce trebuia făcut. *Delegații* au plecat strigând: „Dar pe noi, cui ne lăsați?”

Întorși la *București*, *Moldovenii* au început reproșurile cari cereau mai ales prin ziarul „*Moldova*” să meargă contra *Rușilor* și să luăm *Basarabia* și *Transnistria*. Bătăile și scandalurile cu *oamenii Antantei* și mai ales cu cei ai *Rusiei* s'au ținut lanț doi ani de *neutralitate*. Abia cu acea ocazie opinia publică a început să fie desamorțită și să se ocupe oarecum și de *frații noștri de peste Prut*, în număr de aproape patru milioane de suflete. Trebuie să se știe,

că porcăria rusească cu Basarabia dela 1877, a determinat la noi o atitudine de indiferență complectă față de marea noastră vecină de la Nord, și contrar celor logice și față de Moldovenii de sub stăpânirea lor.

Reproșurile Moldovenilor au avut efect, de oarece cercurile militare erau în majoritate moldovenești. S'a strigat, că: „o așa greșeală era de neiertat!“ și că: „o ocazie ca asta n'o vom mai întâlni...!“ Rezultatul a fost că, față de anarhia de atunci din Rusia, aceste cercuri au decis ocuparea Transnistrianei. Ordinele au fost date pentru facerea capetelor de pod și seara învierii unui Paște post-belic, trebuia să ne găsească peste Nistru. Ce s'a întâmplat, nu se știe însă. Atâta doar, că ordinele au fost contramandate în ultimul moment, și noi am rămas fără Transnistriană. A fost o mare afecțiune printre Moldoveni.

Dar acestia nu s'au dat bătuti. Lupta a continuat. Numai că s'a schimbat locul și oamenii. De la București s'a sărit la Moscova, la comuniști.

Pe timpurile acelea guvernării de la Moscova aveau multe cunoștințe și relații în România. Țara noastră fusese pentru ei un loc de refugiu și de luptă contra Țarismului, și nu putini își scăpaseră viața pe pământul nostru... Cum formulele comuniste de atunci cereau nucleee naționale și drenturi de autodeterminări naționale, iar Rusia „avea pământ destul“ n'a fost greu de obținut ceva în favoarea Transnistrianei. Și cum mai ales lupta în contra comunistilor atinsese la noi paroxismul, n'a fost iarăși greu de obținut acel ceva. Moscova avea absolută trebuință de pace cu noi, ca să se poată organiza Regele Ferdinand și cu Take Ionescu în urmă celor petrecute la Iași erau în capul campaniei contra Bolșevicilor.

Transnistriana n'am putut-o obține, dar am obținut Republica Moldovenească. Cum partidul Troztkist, atunci la putere, era contra vechei politici țariste externe, n'am priceput de ce această jumătate de măsură. Am spus, că jumătățile de măsuri sunt mai rele că orice, dar n'am putut face nimic. Politica de anul trecut a partidului lui Stalin m'a făcut să pricep, că principiile în politică sunt tot atât de imutabile ca și în știință. Că politica externă a unui Stat o determină Geografia: iar că în contra nu poate sta nici cea mai vainică utopie.

Ori și ce s'ar întâmpla, un lucru rămâne totuș: drenturile noastre recunoscute asupra Transnistrianei. Acest argument era servit intelectualilor Români. Și probabil, că acesta a cântărit mult în mijlocul evenimentelor actuale și va mai cântări încă. De azi înainte Transnistriana este a noastră și nimeni nu va voi putea fi contra ei.

Iar acum, după ce am dat aceste date și fapte din timpurile imediat trecute, să dăm și câteva din timpurile de mai de mult, cari ni sunt nouă celor de aici tot atât de necunoscute ca și populația Transnistriei acum 100 de ani. Ele vor crea chiar senzație ca noutate.

E lucru istoric azi marea bătălie dată în chestia „Evacuării Daciei“. Homerica luptă, dusă mai ales de Haideu. Ia care generația mea a asistat în copilăria ei și ale cărei ecouri nici azi nu s'au stins, a preocupat aproape un secol lumea noastră intelectuală.

Fi bine, în Transnistriana chestiunea nici nu poate fi pusă măcar. Motivul: pentru că acea provincie n'a

fost nici odată evacuată de Români. Tot malul Mării Negre a fost colonie romană luată de la Greci și Barbari, trecută sub Bizantini, apoi sub orașele Italiene, sub Tătari și Turci.

Colonia română a fost profundă în teritoriul acela, ultimile săpături archeologice au arătat urme precise în această privință. Departe de țarm în Ucraina și Transnistriana mai ales, aceste urme au fost descoperite, ceea ce nici în Moldova nici în Muntenia nu s'a putut afla. Cele de pe țarm au umplut muzeele regionale.

Sub orașele italiene contactul cu latinitatea a fost constant. Când se vor căuta la Genova mai ales arhivele surprizele vor fi și mai mari. Și când se vor face săpături de la Mangup la Calafat, de asemeni.

După teoria Istoricilor moldoveni de peste Prut, Moldova a fost creată de emigrările Românilor Transnistrieni, fugiti în fața ocupației Barbarilor dimprejurul anilor 1200 (Tătari mai ales).

Probă: multiplele expediții ale Hunilor Crimeiei în Moldova pentru a aduce coloniști în Ucraina, coloniști agricoli. Acest aport a redat provinciei aspectul ei vechi etnic, pe care îl are și azi.

Și Turcii au recolonizat regiunea cu Moldoveni, sub Duca. Cel puțin faptul este istoric.

Provincia din nou sărăcită de populație este impopulată mai ales de Caterina. Reproduc, ce am publicat acum vre-o zece ani, și a făcut atunci senzație. Documentul arată că și de acum 200 ani avem aceleași drepturi acolo ca și Rușii.

În anul 1897, ca răspuns la alianța noastră cu Tripla Alianță, Rușii au pus pe istoricul Skalhowski, să facă o comunicare la Societatea de Istorie și Archeologie din Odesa. Această Academie fusese fondată de Alexandru Sturza, fiul unui boier moldovean refugiat în Rusia Caterinei II-a, după pacea de la Iași (1791). Familia acestuia a jucat un mare rol în politica balcanică a Moscoviților, atât în timpul ocupării Basarabiei (1812) cât și în timpul revoluției de la 1821. Alex. Sturza este acel, care a mai împiedicat unirea ortodoxiei cu Biserica catolică în acea epocă și a fost amestecat într'o polemică acerbă pe această chestiune. El a făcut apoi ca Sfânta Alianță să ia măsuri în Universitățile germane contra spiritului liberal.

Comunicarea Istoricului Skalhowski are drept titlu: *îngratitudinea Românilor* și pe 15 pagini mari de tipar înșiră bunătățile făcute nouă de Ruși. e

Partea de la urmă ne interesează.

Ea ne spune că de la 1740—60 Moldovenii s'au refugiat în Ținutul nou, cucerit în Sudul Rusiei, și denumit Rusia Nouă. Acești refugiați erau chemați ori veniți. Ei au putut forma chiar unități militare, printre cari citează Regimentul de husari moldoveni de sub comanda lui Lupu.

Se știe, că armata românească fusese suprimată atunci de Turci. E bine de știut, că ea s'a transportat în Transnistriana și s'a bătut acolo.

Comunicarea continuă arătând, că prizonierii moldoveni fugiti de la Tătari au colonizat regiunea de la Ecaterinoslav „pe atunci complect despopulată. Orașul nici el nu exista. Colonia se chema Voloskie Hutora. Numărul lor ajunsese la un moment dat destul de în-

semnat chiar față de cel malorus, colonizator și el din aceeași epocă.

Numărul de desetine de pământ distribuit lor în regiunea Elisabetgradului, între șanțul Olviopol-Novorhangelsk și Bug, a fost foarte mare. Din această regiune au fost goniți Zaporojenii în urma masacrelor din 1775, înfăptuite de Cazaci.

În urma păcii de la București și a serviciilor aduse de boierii moldoveni, între anii 1770—80, aceștia au fost gratificați cu foarte mult pământ în *Gubernia Chersonului*. Numărul desetinelor a atins la 1803, cifra de 300.000 adică de 600 000 ha. Toți acești noi proprietari au înființat sate pe acele pământuri, iar satele erau colonizate cu Români.

În regiunea Tiraspol-Odesa s'au dat atunci 200.000 desetine sau aproape 400 000 ha, tot la boieri moldoveni.

Pe râul Bug s'au dat deasemenea mosii la alți mulți boieri români. Iar la 1812 o masă de coloniști a trecut Nistrul și s'a așezat dealungul lui în sate frumoase.

Dacă scoțăm acum și *denortările în masse* a *Tolstoienilor* din *Basarabia* în regiunea *Caucazului*, și cari se ridicau la 80.000 de Moldoveni, cred că am arătat că și numărul Românilor de peste Nistru este mare.

Se crede, că el atinge 1,200,000 de suflete.

Dacă ne vom ține bine și vom aduce toată această suflare românească între Nistru și Bug, adică în *Transnistriana*, cred că vom forma cea mai numeroasă populație din acea provincie.

Am rezervat pentru final chestiunea *Ducilor Boholoveni* adică Români, ca fiind cea mai însemnată și ca vechime și ca importanță. Se știe, că primii Români, cari dau de lucru cronicilor vechi sunt acești *Voevozi* români. Sfârșitul secolului XI și tot secolul XII până la invazia Tătarilor (1237) ei se luptă cu *Ducii Kievului*. Acești Boholoveni erau deci numeroși și locuiau actuala Ucraina din secolii aceia. Deci, ceea ce am susținut în privința continuității elementului romanic în *Dacia Pontică* își are aici o confirmare fără putință de replică.

Termin cu *colonizarea Mocanilor*, în această revistă apărută altă dată în Ardeal. Și un element, care a contribuit la menținerea latinității în această regiune a fost cel al *Păstorilor transilvăneni*. Transhumanța lor i-a dus până la *Rostov* și *Cuban*. Toate gurile fluviilor de la *Dunăre* la *Don* erau sălașul cirezilor și turmelor lor. În momentele actuale pentru cei rămași acasă este o mică consolăție și luarea *Transnistrianei*.

EM. C. GRIGORAȘ

„Școala de surori de ocrotire“

Conferință rostită la radio de d. dr. Stoichiță

D. Dr. I. Stoichiță, secretarul general al ministerului sănătății, a rostit la postul de Radio o conferință vorbind despre „Școala de surori de ocrotire“. Din interesanta expunere, spicuium:

„Mi revine mie sarcina ca astăzi în putine cuvinte să insist asupra unei scoli încă prea puțin cunoscute la noi în țară dar care este chemată să ne dea cele mai valoroase elemente de care Statul are nevoie prin marea acțiune de ridicare a sănătății publice.

Este vorba de scolile sau instituturile de surori de ocrotire.

În domeniul ocrotirii familiei și în întreaga acțiune de prevenire a bolilor și de ridicare igienică a satelor, nu ne mai putem lipsi astăzi de contribuția prețioasă și adeseori hotărâtoare a sorei de ocrotire.

Sănătatea familiei este de cele mai multe ori în mâna femeii, în mâna mamei, în mâna soției. De ea trebuie să ne apropiem cu dragoste, cu blîndete, dar și cu rațiune. Dacă ea este luminată și devine astfel factor activ de sănătate, familia va fi pusă la adăpost de primejdiiile bolilor

Pornind dela aceste constatări

elementare, s'a ivit necesitatea creării unui organ care să îndeplinească rolul frumos și util de educator de igienă în sânul familiei românești și s'a ajuns la concluzia că acest rol nu-l poate îndeplini în mod desăvârșit decât o femeie, care pe lângă o bună pregătire de specialitate trebuie să mai dispună și de calități de educatoare și să aibă sădită în suflet dorința de a se devota acestei frumoase misiuni.

Din aceste considerațiuni a luat ființă institutul sursurilor de ocrotire înființat încă din toamna anului 1919.

Marea chemare a sorei de ocrotire este de a fi educatoarea de igienă în sânul familiei românești. Ea trebuie să aibă sub supraveghere permanentă un anumit număr de familii pe cari le vizitează în mod regulat; observă evoluția tuturor membrilor ei, face în sânul familiei educație igienică și gospodărească, continuă și sistematică și în caz de boală dă primul ajutor și sesizează la timp pe medicul care intervine.

Înainte de toate, învățământul

surorilor de ocrotire care durează 3 ani, se face în institute moderne și foarte bine organizate unde elevele primesc o educație aleasă și o instrucție îngrijită ca în cele mai bine reputeate pensioane de fete. Elevele se selectionează printr'un examen de primire; ele trebuie să fie absolvente de liceu sau școală normală și numai excepțional se primesc și eleve cu cel puțin 6 clase de liceu dacă au antitudini deosebite pentru această profesune. În institutele Statului din București, Timișoara, Iasi și Arad, toate elevele sunt bursiere deci învățământul și întreținerea lor este complet gratuită, iar după terminarea cursurilor toate absolventele se numesc în posturi bugetare la Stat, fiind bine salariate: bucurându-se de drept la gradat și putând avansa din grad în grad până la situația frumoasă de inspectoare de ocrotire.

Anelăm la absolventele noastre de liceu și scoli normale ca să se apropie cu încredere și dragoste de această instituție, care le va asigura nu numai o carieră sigură pentru viață, dar le va înlesni în același timp și împlinirea unei misiuni dintre cele mai frumoase și mai folositoare binelui oștesc.

Ceva despre educația statistică a șefilor de servicii publice

Statul român și-a impus greul sacrificiu al lucrărilor de recensământ, obișnuit în țările organizate la început de deceniu, nu pentru a umple o lacună biurocratică și a întocmi doar un tablou de cifre statistice, bune pentru a astâmpăra curiozitatea științifică a unui mic mânăunchi de migăloși cercetători de laborator, ci pentru a urmări un scop înalt: de a proceda, în lumina cunoașterilor de realități, la înfăptuirile corespunzătoare. Acesta a fost cuvântul de ordine al Conducătorului.

Faza dintâi a lucrărilor de recensământ: culegerea pe teren a datelor, a fost terminată relativ ușor și repede. Mai anevoioasă, mai complicată și mai laborioasă este faza a doua: prinderea în evidențe de cifre concentrate a stărilor de toată ordinea. Prin această inventariere vom ajunge la problemele de Stat ale zilei. Aici rezidă importanța fără seamăn a științei statistice.

În clipa dintâi când vorbești despre recensământ, te gândești la diagrama demografică. Primează înregistrarea câtimei de populație. Ne pasă dacă avem creșteri importante ori coborâri sub liniile medii de natalitate. Câte milioane de suflete avem în granițele actuale și care este apartenența lor națională. Cât este de compactă omogenitatea națională și la cât se cifrează minoritățile ce ne-au mai rămas.

Satisfăcute aceste întrebări preliminare, interesul cunoașterii aluneacă treptat spre celelalte sfere de chestiuni în legătură organică: îndeletnicirile, bunurile agricole, atelierele industriale, categoriile de muncă, profesiunile, religiunile, posibilitățile de producție și de buseu, disponibilitatea brațelor de muncă, ș. a.

Statistica recensământului este un îndreptar de fiecare pas al Statului (concretizat în administratori sociali), ajutându-l să iasă din incertitudini și să se potrivească stărilor reale. Statul împlinește de îndată o îndoită funcțiune: în domeniul economiei mijloacelor bugetare de cari dispune, și în întrebuintarea materialului uman, pentru a direcționa în sensul cel mai bun și mai practic, serviciile de muncă.

O cuminte distribuie de forțe, adaptată la situație, va angaja aparatul de Stat pe toate tărâmurile. Statistica este oglinda posibilităților de afirmare, și devine știința auxiliară obligatorie a oricărei inițiative. Ferește de erori și disproporții, și asigură echilibrul în gospodăria de Stat.

Tablourile statistice vor fi expresiunea materialului exact, fără altă preocupare primară decât a reflectării fidele de stări și cunoașterii adevărului: identificarea seze. Nimeni să nu-l subordoneze cu premeditare unei utilități interesate. Din el vor decurge în mod firesc utilități interesante. Din el vor decurge în mod firesc toate învățămintele unei acțiuni.

Printre problemele cu cari vom da față iarăși, va fi una de esență strict demografică și românească: a denatalității bănățene. Câtă risipă de cercetare a cauzelor ei, fără a se isbuti să se ia măsuri de refacere a sporului de populație. Abia așteptăm să auzim glasul cifrelor, pentru a repune în discuție descreșterea nestăvilită până acum. Lupta va fi cu atât mai grea cu cât este vorba despre desrădăcinarea prejudecăților și despre anihilarea unor practici inveterate și dăunătoare.

Satele noastre au vegetat în uitare și primitivism, acolo departe la periferia preocupărilor de Stat. Nici eugenetic, nici sanitar, măsurile de Stat nu s'au întins până

la ele. În disprețul elogiului admis cu generozitate, că satul este rezervorul marilor energii și înfinitelor virtu- alități de progres, și că acolo rezidă viitorul însuș al na- ționii, aproape sub nici o formă intervenționismul de Stat nu s'a produs pe tărâm constructiv — ci numai coer- citiv, ca poruncă de sus, ca execuție. O împăciuire, o colaborare între sus și jos va trebui să se închege ne- întârziat.

Producția noastră agricolă se cere crescută prin in- troducerea tehnicei. Prin industrializări și valorificări superioare munca țărănească va fi mai remuneratorie.

Cine se mai poate ridica împotriva legitimității inter- venționismului energetic de Stat și în aranjamentele me- nite să satisfacă un ușaș complex de necesități imedi- ate?

Un aparat de Stat dotat cu o vie sensibilitate față de nevoile poporului și bine orientat asupra actualităților, va ști cum să procedeze, pe lângă maximul de garanții, în buna distribuie a puterilor de înfăptuire. Și nu este vorba numai despre disponibilitățile financiare, ci și de capitalul uman. Cu cât acesta va fi mai instruit și mai devotat trebilor obștești, cu atât se vor înmulți și certitudinile repartizărilor celor mai fericite, de mijloace materiale. Se vor înlătura excese de întâmplării și păr- tinirii provocate de diletantism și lipsă de educație sta- tistică. Vor precumpâni interesele actualităților ce tre- buiesc împăcate urgent.

Materialul statistic va primi o valoare deosebită în mâinile unor conducători de servicii pătrunși de însem- nătatea lor, și având o elementară educație statistică. Formarea acestui stat major de funcționari specialiști în resorturile definite de muncă, este cardinala strădanie a Statului, punându-se capăt risipei de energii și incon- sistenței acțiunilor de întremare națională.

Căci Statul vrea să-și dea cea coloană vertebrală so- lidă, care este aparatul administrativ, compus din ele- mentele cele mai culte și oneste, pentruca statistica să-și vădească marile și profundele ei rezultate scon- tate.

ION CLOPOTEL

INTERIOR

N'ai fi născut un înger, mamă bună,
De n'ar fi fost să vin pe lume eu?
— Ce-ar fi sădit seninul Dumnezeu?
Un pup de crin sau flori de mătrăgună?

E drumul crucii mele-atât de greu
Că nu-s dureri să meargă împreună...
Din întunec cine mă adună
Când simt cum se destramă gândul meu?

Dar iată trandafirii înfloroc
Cu zâmbet luminos și ingeresc
În inima mea, Doamne, cum ai vrut...

Și steaua mea cu rece pâlpaire
Din cerul tău, îngrozitor de mut
S'a preschimbat în flacări de iubire.

Lugoj, 1941.IX.23.

GRIGORE BUGARIN

Principiile noiei reforme a Statului Român

D-l prof. Mihai A. Antonescu, vicepreședintele Consiliului, despre statul biologic și funcțional

În proclamația program, d. Mareșal Antonescu a anunțat reorganizarea corpurilor profesionale.

Pentru a putea conlucra la întemeierea așezămintelor profesionale de mâine, cu acei care le reprezintă azi, și pentru ca aceste așezăminte să poată să exprime nu numai punctul de vedere guvernamental ci să fie oglinda exactă a interesului profesional a propriei Dvs. optici și conștiințe, am socotit de datoria mea, să folosesc acest prilej, ca să vă solicit să colaborați cu guvernul, la elaborarea noului statut al corpurilor profesionale, făcând guvernului propuneri și sugestii, în legătură cu organizarea Corpurilor Inginerilor din România.

Fără îndoială că preocupările Mareșalului Antonescu de a organiza corpurile profesionale ca și programul guvernului de realizarea lor nu este ceva amorf în care orice fel de idei și tendințe să se poată încorpora. Mareșalul Antonescu are un sistem, o concepție de organizare a corpurilor profesionale și sunt convins că nu există nici un fel de incompatibilitate între această concepție și deziideratele Dvs. Deaceea, considerând această întâlnire ca o primă ședință de lucru, care va fi urmată efectiv de altele, vreau să vă exprim în câteva linii, principiile fundamentale care preocupă pe Mareșalul Antonescu și guvernul în ceiace privește organizarea corpurilor profesionale, așteptând dela Dvs. conlucrarea, prin complectarea acestor principii, în cadrul intereselor și aspirațiilor fiecăreia, dintre grupările care compun Colegiul Inginerilor.

Cred că nu mai face pentru nimeni îndoială, că statul ideologic și retoric, trebuie înlocuit cu statul biologic și funcțional.

Națiunea, ca temelie a statului, nu mai poate să constituie un reazăm al organizării de stat, decât prin diviziunea muncii și specializarea ei, precum și prin constituirea grupărilor care exprimă coeziunea națională, toate acestea asigurate printr'un sistem, care să unească toate eforturile și să lege toate inițiativele. Inginerii pot înțelege mai bine ca oricine acest principiu fundamental, deoarece, ei sunt gânditorii realiști ai vieții de stat.

Până acum a lipsit o concepție națională despre organizarea profesiunilor și colaborarea lor cu guvernul. Prin misiunea ei în stat, fiecare profesiune poate să colaboreze cu guvernul, nu numai pe calea aceasta docilă și subordonată, ci printr'o adevărată cerebralitate profesională, ajutând guvernul să introducă în programele de conducere ale statului, preocupările de ordin general ale fiecărei profesiuni.

Dacă s'ar fi gândit așa, de multă vreme ne-am fi dat seama că politica statului trebuie să fie nedespărțită de idealurile naționale ale fiecărei profesiuni.

Ne-am fi dat seama în primul rând, că o țară agrară, nu poate să ridice standardul de viață al țărănimii noastre și să organizeze producția, fără industrializarea agriculturii. De asemenea s'ar fi văzut că la noi drumurile sunt o funcțiune de aparat circulatoriu, fără de care nu se poate face ridicarea și propulsiunea întregii producții naționale. Dacă am fi avut o concepție de stat, n'am fi despădurit milioane de hectare, lipsindu-ne de o bogăție care reprezintă un sfert din suprafața teritoriului românesc. Dacă am fi gândit național, am fi avut în materie de mine o politică în stare să dea rezultate, nu numai pentru străinii plasatori de capitaluri, ci mai mult pentru Români. Ne-a lipsit după cum știți, și organizarea construcțiilor care să meargă ca o funcțiune naturală, biologică, la nivelul țării pe care ne-o creiasem. Dacă am fi gândit românește, am fi ajuns la un stil românesc, la o concepție estetică a creației construcțiilor noastre, în care se reliefează specificul național și exemplele pot fi infinite.

Noi nu urmărim să creem un nou organ, pentru a exercita o presiune asupra vreunei libertăți naționale. Ceea ce urmărim, este să asociem în activitatea națională a guvernului, competența organizată și consacrată a corpurilor profesionale, care nu au numai misiunea să apere interese superioare de grup, ci are marea funcțiune de a colabora la munca națională, prin geniul său creator. Prin organizarea profesiunilor, vrem să găsim un mijloc de colaborare al lor cu statul, pentruca guvernul și organizațiile profesionale, să poată pe plan național, să-și conjuge puterile lor de creație, îmbunătățind condițiile de muncă și perfecționând organizarea profesională existentă.

Dv. ingineri, v'ați organizat până acum în diferite corpuri tehnice, iar apoi s'a făcut printr'o osmoză foarte superficială, forma unui singur corp tehnic, vag și abstract. Desigur misiunea unui corp tehnic într'un stat este de a despărți funcțiunile administrative statice de funcțiunile tehnice. Dar care este funcțiunea națională a acestui corp tehnic și cum își îndeplinește misiunea? Printr'un inventar de grad și o înaintare rutinată dela o clasă la alta, fără organe de îndrumare reprezentare și cadru.

Acest corp tehnic cu funcțiunea lui rigidă și formală, credeți că mai poate să ocupe o funcțiune atât de determinantă în așezările dv. profesionale?

Răspunsul l-ați dat singuri, când alături de acest corp tehnic, ați înjghebat o serie de organizații profesionale, cu misiunea de a vă apăra profesiunea și ați constituit colegiul Inginerilor, care adaugă la cadrul abstract și formal al corpului tehnic, o funcțiune de reprezentare și dinamism, de solidaritate colegială.

Ceeace vă propun astăzi este să absorbim într'o singură organizație puternică, corpul tehnic, asociațiile libere și colegiul inginerilor, creind un mare corp profesional al inginerilor români, având diferite secțiuni pentru: construcții, comunicații, mine și metalurgie, agricultură, silvicultură și altele pe care Dv. le credeți utile.

Acest corp al inginerilor nu va fi un corp tehnic și cum își îndeplinește misiunea? Printr'un tice de funcțiuni și nici o asociație profesională, care să nu dispună în acelaș timp de funcțiuni efective pentru selecționarea membrilor și pentru colaborarea lor cu Statul. Nu va fi deasemenea, nici un colegiu care să adune numai periodic pe membrii săi și să aibă numai un contact vag cu guvernul îndoindu-se de perfecta lor corespondență de idealuri. El va fi un corp complex și vast, o organizare profesională și puternică de absorbire a tuturor inginerilor, de organizare a lor pe baza unor principii uniforme și de selecționare a lor prin criterii care să aparțină exclusiv acestui corp profesional. Acest corp profesional, zidit cu tradiție de corporație, trebuie să aibă alături de funcțiunea de selecțiune, specializare și organizare interioară, și un mare prestigiu de reprezentare națională, participând în Consiliul de Stat, la secțiunea sa corporativă, în Camera Profesională, și în acelaș timp să prezinte guvernului, programele de înfăptuire națională, prin care corpul își mărturisește conștiința lui de funcțiune națională, oferind guvernului bazele de discuții ale unor înfăptuiri, în domeniul ingineresc.

Toate corpurile profesionale vor fi organizate. Carența statului, manifestată în insuficiența funcțională a serviciilor publice, se datorește unei iluzii de specializare, și a unei totale absențe de colaborare, dintre corpurile tehnice profesionale și stat.

Acest spirit care sapă prăpăstii și creiază grupuri de ostilități inutile, trebuie să înceteze.

Trebuie să creiem într'o concepție unitară și națională, corpul profesional, care absorbit în națiune prin ideia de participare la funcțiunile naționale, să poată da statului posibilitatea să se miște, să trăiască, legând astfel viața profesională de viața statului, interesele fiecăruia și ale grupurilor, de marele interes național.

Aceasta este formula dela care plecăm.

Domnul Mareșal Antonescu n'a urmărit să și constituie nici partide politice, după formule de coeziune a vorbelor, nici o organizație de stat, care să rămână dictatorială și sterp legată de o tiranie politică sau militară.

Ceea ce urmărește Mareșalul Antonescu este să reorganizeze statul. Pentru că trăim această situație paradoxală: într'o țară în care executivul a avut întotdeauna chiar și în vremea ficțiunilor parlamentare, funcțiuni determinante, n'a existat o administrație sănătoasă, nici o tradiție administrativă, nici organe funcționale care să poată îndeplini alături de guvern, misiunea de conservare și de regenerare națională.

Statul românesc trebuie cu orice preț organizat.

El nu poate fi organizat abstract, prin legi, a căror aplicațiune practică, să se zdrobească de neputința realizării principiilor.

Statul nou trebuie construit, ținând seamă de toate funcțiunile naționale.

Aceasta nu se poate realiza, decât prin formula reorganizării profesionale, prin încadrarea profesiunilor în misiunea națională, prin disciplinarea lor în cadrul muncii naționale, și prin colaborarea lor, cu statul, la împlinirea destinului național.

Alături de statul administrativ, trebuie dezvoltat statul tehnic, prin organizarea unei vieți profesionale în care națiunea să și poată găsi împlinirea, prin realizarea elitelor conducătoare și colaborarea lor organică cu statul.

MOȘII DELA BARIERA VERGULUI

Reportaj cu panorame, tarabe, albi, coșuri, mărgele și oameni

MOȘII DE ALTĂDATĂ ȘI MOȘII DE ACUM

Dacă ieri tramvaiul 14 care duce spre șoseaua Iancului, în corespondență cu 26 care vine dinspre B-dul Basarab; sau dacă dela „Arhive” ai luat pe 25 care vine de sus, dinspre „Uranus”; ori dacă dela stația Brătianu te urci în 19 care vine încărcat de pe „Filantropiei, ajungi — după oarecare ocolire — la „Bariera Vergului”. Aici, pe un teren viran, s'a așezat în semicerc, sfios și vremelnic, actualul Târg al Moșilor. Târg, vorba vine, pentru că, de fapt, nu e decât o înșiruire de maghernițe, bardei, tarabe și corturi, — mai toate pustii și jalnice. Un fel de cetate parodie, ridicată din scânduri, acoperită cu cartoane ori rămășițe de tablă ruginită, și învelită cu afișe ce s'ar voia multicolore, dar care și-au pierdut efectul sub un cer mereu mahordit și mereu plingător.

CETATEA DE BASM ȘI FEERIE

Venit și intrat aci, nu se poate să nu te duci cu gândul la anii din urmă, la „Moși” de altădată... Cetatea de basm și feerie... care se întindea pe întreg platoul unde acum se află situată „Piața Obor”. Simți mușcătură ca de șarpe a regretului și parecă ți se strânge inima.

EI!... MOȘII DE ALTĂ DATĂ!..

Plecați dela „Lemetru”, s'au tocmai din „Dealul Spirei”, dacă nu chiar dela „Cotroceni” ori „Griviței” cu tramvaiul cu cai — sau pe jos, că ajungeai mai repede, — pe o vâpșă de foc, sub un cer de jar. Și nu te înspăimântai de căldură, pentru că pe atunci nu se tăiaseră pomii de pe ulițe și străzi, iar casele mai toate aveau grădini cu pomi cari împrăstiau umbra lor răcoasă până în mijlocul străzilor. În dreptul mai fiecărei case, lângă poartă, afară, sub un copac — de obicei tei sau salcâm, — se afla câte o lavită, pe care drumetul ostenit se putea odihni în voie. Ba, dacă li-era sete, stăpânul casei îi dădea să bei apă dintr'un „pușor” (o donicioară mică de lemn) sau dintr'un urciot ținut la pînă. Și așa... încet-încet... ajungeai la „Moși”, tocmai când era soarele în chindii și seara se fregea să se lase peste tot târghiul lui Bucur.

GOSPODARI MAHALAGII

„Maalagii” gospodari, își puneau caii împodobii cu panglici tricolore în coamele simetric rețezate și cu cozile înodate, la brișcă, își

luau nevestele și copiii, și plecau să petreacă o zi la „Moși”. De multe ori se înapoiau tocmai a doua zi dimineața, când zorele de pe garduri îi aștepta cu goar-nele întinse ca pentru „onor” și pline de străluciri de rouă.

Se sculau mahalalele din somn, trezite buimac, de oăditul muzicurilor și de țipătul ca de găscă al trâmbețelor, și se înveseleau privind la capetele oamenilor acoperite cu fesuri de hârtie, ori cu căle o ciupercă chinezească, și la mâinile femeilor pline de nimicuri muieresti: brățări, inele sau evantai japoneze. Iar cerul se încrusta cu baloane ce se cădărau precipitat în văzduh, parecă fericite că au scăpat din mânușele micușilor pe jumătate adormiți.

UITAU CUCONII DE CAPȘA

Boțerii — și cari în majoritatea lor își petrecuseră viața pe la Paris, — se ascărleau blazați în căle o birje cu pneumatice și muscal din „Piața Teatrului Național”, și veneau aci să se afunde în marele anonim, și să se transforme ca prin farmec, participând cu o satisfacție primitivă la toate ghidușile ștrengurilor de ciraci ai breslașilor, ori căscând și ei gura, alături de coana Safta a lui Mancea Carcalete, în fața vrennei menajerii, sau făcând haz dimpreună cu Dincă Puștiu, de șmecherul cu tricou vărgat care debita printr'o până, următoarea invitație-reclamă:

— „Poftiți, Domnitor, poftiți... reprezentanța începe... tot ce e viu și natural afară, înăuntru e mort și umplut cu paie. Cu cât veți intra mai mulți, cu atât veți vedea mai multe dobitoace”.

Sau:

— „Femeea păianjen!”.

„Zice mană... zice tată

„Zice Patrie-adorată!”

„Se hrănește cu ouă de farnică și alte metaluri... și trăiește prin forța mușchilor sale”.

Apoi răcnind și mai tare:

„Șarpele! boa zis și „constructor”, care are o lungime, dela cap la coadă, de 10 metri, iar dela coadă la cap 15 metri. Total 35 metri. Numai dintr'o lovitură de coadă doboară un bou; — și deodată u-dresându-i-se unuia din multime: — dă-te la oparte dom'le să nu te lovească”.

Uitau cuconii de Capșa și se îndopau copilărește cu toate zaharicalele populare, începând dela turta dulce și terminând cu braga acrișoară a vrennii turcalei, ori ședeau la câte o masă de briad alături de nea Constandin și fața Tincuța, mâncând floricele, hând luică dela munteni și ascultând

cdntelecele naționale ale lăutarilor musceleni.

Cucoanele își ridicau voalurile cu picățele, peste borurile pălărilor și striveau între mărgelele dinților, alune, roșcove, smochine sau poame.

Alte ori plecau în grupuri la restaurantele variete din grădina Eliade, să vadă dansul din buric al turcoaicelor recrutate din țigăncile de prin „Raion” și „Delea-Veche”.

ADEVĂRATA SEMNIFICAȚIE A „MOȘILOR”

Hei... Moșii de altă dată aveau și altă semnificație, nu numai ca cea de acum. Era un fel de sărbătoare a poporului, a națiunii chiar și era așteptată cu nerăbdare timp de o iarnă întreagă și pentru alte nevoi decât numai cele distractive. Se hotărâu anumite întreprinderi comerciale și industriale, se aranjau cumetrii, căsătorii, sau imităcări. Veneau țărani de pe toate meleagurile Țării să-și adune uneltele, bumbacul sau cioburile de care țarina, ograda și gospodăria lor aveau trebuință... și câte altele!..

Doamne, și curvencios mai venea îmbrăcată toată suflarea românească! Orășenii în jachete gris sau redingote negre, cu pieșji cămășilor albe, scrobiți, cu gulere tari din cari se prelingeau artistice larariere scumpe, de mătase; cu părul negru lucios ce se revărsa bogat și ondulat de sub cupola gambetei, până la linia de demarcație a gulerului. Breslașii își puneau în dreptul butonierii din partea inimii, cocarde tricolore; iar țărani smălțau pitoresc cuprinsul lărgului cu varietatea motivelor de pe costumele lor naționale, de prin toate regiunile. Peste aceste costume, flăcăii mai purtau și câte un brâu în sfintele culori ale Țării noastre. Și ce bine le sta! Și cum îți mai creștea inima când îi vedeai așa... înalți și drepti, de parecă ar fi, fost ciopliți din frasin, sau stejar, de o mână de mare meșter dulgher. Numai fetele, mai sfioase, treceau sprintene și iuți ca niște căprioare, în mlădieri de treștoară, ținându-se de mână în pdlcuiri de câte cinci-sease, și lăsând în urma lor miresme înviorătoare de levănțică și busuioc.

Nu știi ce să admiri mai întâi la ele. Părul de lumind, ochii negri de jar, pe cei catifelati și mângâietori ca panselele, pe cei mirați ca albăstrelele din lanuri? Sau zâmbetul cu răsfrângeri de soare ca șirurile de salbe ce săltau de bătaile svăpăiate ale inimii, de sub sanii doldora de viață și sănătate?..

CÂND VENEA VODĂ

Dar Joia „Moșilor”? Când Măria Sa Vodă Regele Carol I, se dădea jos din landou, la barieră, și înainta încet pe jos, printre poporenii, însoțit de Regina poetă Elisabeta, salutând în dreapta și în stânga, cu un deget la chipiu, până la pavilionul regal? Și de-acolo începeau să viziteze tot ceea ce atrăgea atenția mai deosebit?... Tășneau uralele din toate piepturile, de pretutindeni, de parcă întreg Universul participa la această populară solemnitate.

După ce Majestățile Lor, plecau tot așa de liniștiți și într'adevăr fericiți, se pornea una din acele petreceri rare, cum numai în povești se mai întâlnesc. O feerică sara-bandă... o înfrățire totală dela mic la mare. Coborâse Vodă în mijlocul lor să dea prestigiu de sărbătoare omenestilor petreceri, tot așa cum știuse să dea glorie oștilor și independență Țării, pe câmpurile de bătălie.

Altă lume, altă viață!..

GRANDOARE ȘI DECADENȚĂ SAU: DELA GOGOASA INFURIATĂ LA GOGOASA ȚIGĂNEASCĂ

Astăzi, deși „Moșii” ne-au rămas în tradiție, și în sânge, totuși nu mai are aceeași grandoare. Parcă s'a betegit și își trage ultimul răsufl. E drept că tot se mai află câte ceva care să-ți atragă privirea. Dar unde e intrarea largă, triumfală, ce te conducea mărșălind până la pavilionul regal, având de oparte și de alta, tarabele pline cu turtă dulce, și înduntru tarabelor rusești cu bărbile lor roșii?... Aci, în „Bariera Vergului”, nu sunt decât vreo-o două, și cu totul alte figuri decât cele cu înfățișări de patriarhi.

Plăcintarii nu mai pridideau cu fabricarea gogoșilor infuriate, care nu știu pentru ce li se spunea așa, dar și se topeau în gură și ai fi mâncat la înșoaită, — așa erau de delicioase. Gogoșa de acum, gogoșa țigănească (și e bine că i se spune așa) are un gust greșos de ulei rănced.

Negustorii de măruntișuri, de sticlărie, sau aceia cu „roata norocului”, sunt foarte pușini și cu articole din ce în ce mai proaste.

Tuicarii, nici ei nu mai sunt; și nici muntenii cu carele lor pline cu donițe, ciubdăre, șistare și alte o mulțime de lucruri făcute din lemn și necesare treburilor gospodărești.

Veneau românașii noștri MOTI tocmai de dincolo de munții Apuseni, la târgul ăsta din Țara Muntenască. Alții mai de încoace, mai de pe lângă Carpați, veneau cu vestitele lăzi de Brașov.

Dar basmalele, broboadele, și panza de Brașov, care numai pe timpul „Moșilor” le puteai găsi?..

Da, da! „Moșii” de altădată era un târg unde puteai găsi orice dorai, și în același timp și un loc unde puteai petrece câteva ore plăcute.

TRAGEREA LA TIR CU FIGURI MECANICE ȘI MIȘCĂTOABE

După cei doi negustori de turtă dulce, se află unul cu arme de dare la semn.

Poporul nostru, — afară de războieri, — niciodată n'a prea dat atenție acestui fel de distracție foarte plăcută și mai ales folositoare învățându-te să iei linia de ochire și care te-ar putea pune în apărare în vremuri de cumplită încercare omenască, cum ar fi de pildă războiul.

În fața câtorva gură-cască, se dispută un match. Doi soldați germani și un domn cu soția, s'au luat la întrecere. De remarcat că toți au pierdut câteva puncte; doamna însă nici unul.

CASA REPTILELOR

Sau „Marele Parc Zoologic” cum îi mai place să se intituleze, nu e decât o baracă de scânduri cu câteva cuști de reptile; șerpi și crocodili. Altele, cu urși și lei. Ursul e agitat, leii însă stau liniștiți, dar triști. Un sentiment de milă te cuprinde pentru acest regat al animalelor, când îl vezi captiv. Încet-încet, ei mor de tristețe.

Cu ce i-or fi hrănit? Pentru că din 5 lei intrarea, și cu foarte rari vizitatori, nu prea văd cum s'ar scoate hrana acestor vietăți. Cred că foamea, în bălcii ăsta, e generală, cuprinzând oameni și animale.

TUNEL, MISTER, TĂCERE, PLĂCERE, DISTRACTIE, SENZAȚIE

Un tren liliputan, așteaptă imaginari călători.

Cățiva ne hazardăm, și iată-ne într'un tunel improvizat din scânduri, (aici toate sunt de scânduri. Ai impresia că și oamenii sunt la fel) în care nu aflăm niciun fel de plăcere. Avem numai senzația unei alunecări prin întuneric, iar misterul pe care voiau să ni-l creeze prin schelete și hărci omenesti cu becuri aprinse în ele, și așezate din loc în loc, sunt mult prea cunoscut ca să mai poată impresiona.

PANOPTICUM SAU MUZEUL DE ANATOMIE ȘI PATOLOGIE

Interesant prin faptul că aici, omul din popor, și care deschide cu foarte mare greutate o carte, își poate ușor cunoaște alcătuirea lui fizică. Întocmai așa cum sugestiv firma își poartă subtitlu: „Omule, intră ca să te cunoști pe tine însuși”.

Sunt o mulțime de piese interesante. Mai cu seamă acelea care tratează despre ravagiile pe cari le fac bolile venerice și alcoolismul asupra organismului. De asemenea e interesantă galeria de monștri păstrați în spirit.

CIRCUL MIREA

Cercul de totdeauna... cercul tuturilor bălciurilor... cercul copilăriei noastre... cercul tuturilor dorurilor extravagante ale tinereții, cercul nelipsit, cercul minune, îl avem și aci, destul de încăpător, frumos amenajat și cu un program destul de mulțumitor. Numai lumea care nu se prea grăbește să vină. Sau poate că e de vină și ploaia care nu se mai termină, cernând pulbere de apă măruntă și deasă din sila cerului, de parcă ar fi toamnă!

Rând pe rând, cercul își arată oamenii excepționali: șburători, acrobați, atleți, echilibriști, dresori, și mai ales clowni, — acești comici cari prin naivitățile și jocul lor simplu, plac și celor mai pretențioși, cu gusturi rafinate artistice.

Nu știu de ce, dar mie îmi place mai mult o scenă cu clowni, decât o comedie proastă, jucată la un teatru mare. Poate unde mă gândesc că dincolo de fard, mască și costum, palpită un suflet, trăiește un om, împlinindu-și același destin tragic ca și al tuturor, poate cel mai tragic?... Sau poate unde același gând mă duce la viața exasperant de tristă a marelui Grouk, sau poate unde în ureche și aștăzi îmi mai răsună vocea sfâșietor de dramatică a regretatului tenor Carraro în aria „Ridi pagliacci” din opera lui Leoncavallo.

DISPARIȚIA BAGHETEI MAGICE

Pavilionul „Fantastic”, al scamatorului Ferentini, este situat după panorama cu „Fetița minune” în etate de 17 ani, născută cu o aripă de pasăre și care taie lemne cu picioarele.

De ce i-o fi spunând „pavilion” și mai ales „fantastic”, n'ași putea preciza, fiindcă în afară de dispariția baghetei, — să-i zicem magice, — care ar avea, adicătealea, influență miraculoasă asupra obiectelor, metamorfozând o batistă într'un porumbel și viceversa, nu se petrec decât lucruri de prestidigitatie, în care nu intervine niciun fel de forță ocultă, decât — după cum afirmă și artistul scamator, — înțeața lui de mână și lipsa de observație a spectatorilor. Sau: cu cât se uită cineva mai bine, cu atât nu observă nimic”.

Interesant este numărul aruncării de cuțite, Mănescu Costini, când încercuiește capul femeii, cu cuțitele aruncate dela o distanță de 20 de pași. Ești cu emoție în sân toată vremea, nu cumva vre-un

cuțit să greșească direcția, și să se înfigă în ochii, gâtul sau pieptul femeii. Poate că și el îndură suflul moral al lui Wilhelm Tell, când acesta este silit să ochiască cu săgeata mărul din creștetul copilului său.

Cel mai frumos număr, însă, și poate din întregul „Moși”, sunt cele câteva dansuri cu „marionetele”, trase de sfori admirabil de Ferentini. N'ar strica să se ocupe în mod serios cu teatrul de păpuși. Ar avea un mare succes și material și artistic.

SEARĂ, PLOAIE, CAMUFLAJ

Restul, bărdci cu mărgelile și brădari din coadă presată și uscată. Oglinzi cu ape fumurii în care te poți vedea diform mai mult decât ești, și seara care se lasă perfidă, pe furiș, cu stropi repezi de ploaie, și cu camuflaj.

Bărcile aeriene au amuțit pustii; iar „lanțurile” nu mai fac ghiduzii

prin spațiu. Poate numai „incercarea puterii” se gândește la „pofla mândrii”, cu o insaturabilă și întotdeauna nesatisfăcută foame.

O RĂMĂȘIȚĂ DE TÂRG

Tocmai la capătul acesta extrem, dai peste o rămășiță de târg, care ar vrea parcă să mai păstreze prestigiul de odinioară al „Moșilor”. Dar nu vezi decât albi... multe albi, coșuri împleteite din nuiele, de toate mărimile, și cruci... foarte multe cruci, turnate primitiv din ciment amestecat cu pietriș.

Ce inspirație nenorocită le-a adus aici?... Sau poate numai așa. În contrast cu Patiseria din extrema cealaltă, care se intitulează pompos și romantic: „La Romeo și Julieta” și semnează: D. Scântee?... Cine știe ce ciudată causalitate asociază lucruri atât de disparate între ele, și te dă un ritm de viață care nouă ni se pare anacronic?...

Cine știe ce ciudată causalitate asociază lucruri atât de disparate între ele, și te dă un ritm de viață care nouă ni se pare anacronic?...

MITITEL, OAMENI, URLET

Poate chiar de aceea a străbătut prin înjghebarea asta omenească de scânduri și cartoane, un parfum insinuant și turbulent de mititei?... Să fie vre un restaurant prin apropiere? Nu, nu! Doar un biet chioșc deschis, cu un acoperiș de pavilion, și în fața căruiă cășiva oameni infulecă rebegiși și cu gândurile într'ăierea, câte un mititel în furculiță.

Unde e belșugul de odinioară? Unde zăiafeturile de atunci? Și unde răsul molipsitor și sândos ce te făcea să te simți asemenea zeilor?...

Din „Parcul Zoologic” s'aude răgetul unui leu, nu înspăimântător, ci sfâșietor de trist, de parcă toată suflarea asta de oameni și animale ar geme!

Sau poate e suflatul „Moșilor” de altădată?...

21 Iunie 1941.

CONSTANTIN BĂRCAROIU

Istoria filosofiei moderne

(VOL. V „TIPARUL UNIVERSITAR” BUCUREȘTI 1941, LEI 360)

Avem în fața noastră al 5-lea volum mare, de 805 pagini, care continuă expunerea filosofiei românești dela origini până astăzi. Lucrarea este închinată d-lui prof. Ion Petrovici și e iscălită de d. N. Bagdasar, Traian Herseni și S. S. Bărsănescu.

D. N. Bagdasar tratează despre Filosofia Pură (logică, deschide un capitol întreg lui Dimitrie Cantemir deschide un capitol întreg lui Dimitrie Cantemir (1673—1723) primul gânditor român dela care pornește istoria filosofiei noastre și a căutat să rezolve problema în sfera stoicismului, creștinismului și teosofiei: era în corespondență și cu Leibnitz. Se știe să fusese ales membru al academiei din Berlin. Cantemir se află cu drept cuvânt la orizontul gândirii române. Avea și cărți interesante, scoase în deviza lui: „fără curățenie sufletească, nimeni nu e fericit”. Dar n'a format școală în epoca sa. Cultura filosofică se răspândia la români doar prin mânăstiri. Abia școala transilvană a filologilor și-a propus să creeze o terminologie română, cu ecoul acțiunii lui Gh. Lazăr și lui Eufrosin Poteca în alcătuirea manualelor școlare. Dar Titu Maiorescu înnoiește filosofia română încurajând elevii buni, cărora le-a oferit un strălucit exemplu de expunere limpede și concisă a ideilor. Vasile Conta (1845—882) deși a trăit relativ puțin și a avut cultură de autodidact, e mare gânditor român în domeniile epistemologic și metafizic. Deaceea se cere să fie mai cunoscut la noi!

C. Rădulescu-Motru (n. 1868) e al doilea gânditor de seamă a căruia rodnică activitate e recunoscută. Determinismul său filosofic cedează loc și rolului activ al omului. Filosofia personalismului energetic e îndeobște studiată: autorul e distinsă figură cu prestigiu, cugetător și întemeietor de reviste de specialitate.

P. P. Negulescu (n. 1892), elev al lui Maiorescu, urmează să publice importante studii de atitudine anti-metafizică a sa. scientistă, pozitivistă și evolutionistă. I. Petrovici însă (n. 1882) ia atitudine critică în filosofie

și admite rațiunii dreptul de a mijloci o concepție obiectivă despre lume. Stilistul colorat al frazei arhitectonice e încă în plină activitate.

Șt. Zeletin (1882—1934), alt cugetător de prima linie, dădea afectivității marele rol în procesul cunoașterii; e numit „romantic spiritualist”. O singură poartă de evadare e individualitatea, principiu care înlătură normele și abstracția. Lucian Blaga (n. 1895), de „raționalism estatic” susține mijloacele de minus—cunoaștere (de natură supralogică) în domeniile cunoașterii.

Aduce zări noi în mișcarea metafizică română. Idei interesante formulează și Eugenia Speranția (n. 1888). O disciplină filosofică autonomă are Mircea Florian (n. 1888), sprijinitor al metafizicii acțiunii, reformator care tinde să creeze bazele unei ontologii realiste. D. D. Roșca (n. 1895) în „Existența tragică” încearcă de a justifica pe plan metafizic curajul și inițiativele creatoare de nepieritoare plâsmuri spirituale; toate acestea prin exemplificarea trasă din domeniul cunoașterii contemporane. Dan Bădărău (n. 1893) constată că acum domină mecanismul și e partizan al finalismului în actualitate. Vasile Băncilă (n. 1897) dezvoltă o concepție proprie filosofică de totalitarism personalizat. C. Antoniadă, autorul admirabilei monografii a lui Machiavelli, ne spune: „realul, departe de a ni se înfățișa ca un mister și ca o spaimă, trebuie să fie pentru noi o făgăduință și o nădejde”.

Estetica formează a doua parte în expunerea d-lui N. Bagdasar. În România apar studii estetice abia de 100 ani. Arta e universală prin tendință și națională prin origină. Avem nume ilustre în cercetările estetice române: Mihail Dragomirescu, de uimitoare consecvență logică. Tudor Vianu, de estetică instrumentistă, Liviu Rusu (n. 1901) cu problema contemplării în creația artistică.

Filosofia Dreptului consacră mai multe pagini lui Simion Bărnuțiu (1808—863). Mircea Djuvara (n. 1886)

și lui Eugeniu Speranția; pentru acesta statul național constituie formația socială care servește în gradul cel mai înalt spiritualitatea omenească.

Filosofia Istoriei ne înșiră o nouă pleiadă de români vestiți începând cu Alex. Hașdeu (a doua jumăt. a sec. XIX) și B. P. Hașdeu. Contribuții interesante la clasificarea științelor a adus Al. Xenopol (1847—920), care a lămurit și diferiți factori istorici. N. Iorga (1871—940) susține caracterul autonom al istoriei. V. Pârvan (1882—927), cu lucrări importante, s'ar părea că are idei contradictorii la baza concepției sale. D. Drăghiceanu (n. 1875) are publicații cunoscute peste hotare, poate mai bine decât la noi, cu sistemul de „spiritualism sociologic“.

Filosofia Culturii Românești ne dovedește că problemele filosofice fac parte integrantă din spiritualitatea noastră. Rădulescu-Motru („Cultura română și politicianismul“), S. Mehedinți („Coordonate geografice“, „Civilizație și Cultură“), P. P. Negulescu („Geneza formelor culturii“) deschid drumuri spre problema creației în genere. Se mai adaugă numele lui Lucian Blaga („Orizont și stil“, „Spațiul mioritic“ etc.) și al lui Tudor Vianu („Generație și creație“), apoi Gr. Tăușan, I. D. Gherea, spre a se completa cu numeroasele periodice românești, dintre cari numele revistei noastre lipsește. La pag. 437 se încheie studiul valoros al d-lui N. Bagdasar.

Urmează Sociologia în 200 pag. ale d-lui T. Herseni. Și anume sociologia împărțită în categorii (între premergători figurează și spătarul Milescu) după ideologia politică din 48 și liberală care înregistrează pe Bălcescu, I. Ghica; după curentul conservatorist (P. P. Carp și alții), socialist (Th. Diamant, C. Dobrogeanu-Gherea), poporanist și naționalist care cuprinde poeți și ziariști, Sociologia de specialitate menționează, între primele încercări, pe C. Dimitrescu-Iași, Spiru Haret, apoi se

ocupă de școala d-lui prof. D. Gusti, și cu bilanțul universităților române din București, Cluj, Iași și Cernăuți. Nici în perspectivele de dezvoltare, și nicăeri, nu se menționează numele „Societății de Măine“ căreia timpul îi va dedica un pasagiu fără îndoială.

D. S. S. Bârsănescu se ocupă de vasta ramură a pedagogiei. La români, în trecut se întrevădeau prin manuale și cronici multe preocupări pedagogice. Spre a le desluși, dăm de lămuriri istorice indispensabile. Cu școala transilvană se instituie pe deplin pedagogia la noi, pentru a se dezvolta sistematic pe la 1880. Astfel cunoaștem numeroase nume de profesori români distinși în domeniul pedagogiei intelectualiste, umaniste (Ion Găvănescu) și experimentale. Pedagogia română contemporană și-a luat un avânt nebănuit în atmosferă înflorită de condițiile zidirii unei noi Europe pentru refacerea omului și de reformele interne în România-Mare. D. Bârsănescu notează conștiincios fiecare contribuție la ideile pedagogice române. Pe când școala transilvană (sec. 18) se ocupa de pedagogia morală cu deosebire, cea contemporană (1919) își impune o altfel de pedagogie, aceea de politică autohtonă a culturii. D. Bârsănescu susține cu drept cuvânt că pedagogia unui popor oglindește fidel tendințele lui spirituale. Spre a verifica voința de educație a românilor, deci, să ne cutreerăm țara neapărat și să urmărim pilda unui Creangă, Eminescu... De fapt, azi se caută a se descoperi specificul românesc în cultură.

Apariția celor cinci volume de Istoria Filosofiei Moderne e un adevărat eveniment cultural cu care s'ar putea mândri cultura oricărui popor. În aceste vremuri sbuciumate e o încurajare pentru România să-și poată măsura puterea spirituală, iar această dare de seamă schematică va îndemna, sperăm, ca și vol. V al operei să fie luat în mână de publicul român.

DUMITRU CORVINU

ECATERINA IORGA

Parcă, în adevăr, sunt destine scrise în stelele cerului, ca să le poarte veșnicia în suflète. Fiindcă altfel, cum s'ar putea înțelege această tristă și gravă întâlnire la care suntem martori astăzi, când — la un an încheiat dela moartea soțului său — Ecaterina Iorga a plecat dintre noi, ca să-l întâlnească și să-i poarte, în nemurire, tovarășie.

Ce a însemnat, pentru viața și duhul românesc, Neculai Iorga, o știm cu toții. Comemorarea lui, care nu se poate să zăbovească, nu va avea prea mult de adăugat. El era mare așa cum forțele elementare, ale Naturii în veșnică mișcare, creștere și preschimbare ne dau imaginea unei prezențe care domină și se supune, care se dăruiește tuturor, neconținut.

O epocă, — de bună seamă că o epocă a istoriei tinerei noastre burghezii naționale, o epocă asemănătoare aceleia pașoptiste, dar mai adâncită încă, mai sporită în amenințări vrăjmașe dar și în pers-

pectivele ei revoluționare, — această epocă a celor patru decenii din veacul nostru, a cunoscut prin ființa, prin opera și cuvântul lui Neculai Iorga, o strălucire și un accent pe care el i le-a imprimat și le-a deslușit.

Fiindcă Neculai Iorga însemna prezența militantă a cărturarului în Cetate, el era mandatarul nenumit dar unanim recunoscut, prin acel consimțământ tacit pe care masele îl acordă, rar dar atunci nemărginit, acelor apariții singulare, complexe și uriașe, care strâng în voința, în inima și aspirațiile lor vrerea și năzuințele unui Neam întreg.

Alături de figura măreață și singulară a lui Neculai Iorga, stăruia — în acea penumbră care este din totdeauna semnul și mândria marilor tovarășii, — chipul alb al Doamnei sale, al Ecaterinei Iorga, soție și mamă la fel de strălucită.

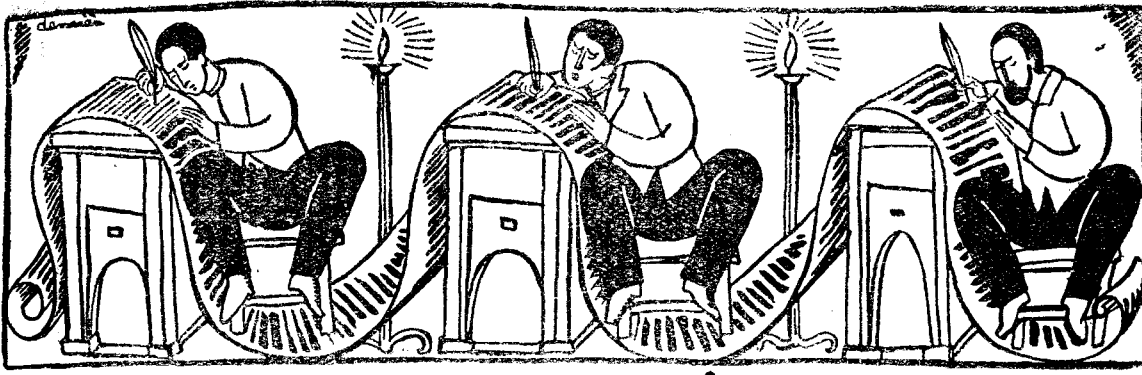
În viforoasa lui viață, Neculai Iorga a aflat un punct de rezim, certitudinea desăvârșită și gene-

ratoarea înaltelor sale acte de eroică luptă, în sprijinul cald și devoțiunea deplină pe care prezența nobilei sale Doamne și a vrednicei mame a copiilor săi, i-a adus-o întreagă.

Luptele lui au fost deopotrivă ale Ecaterinei Iorga, biruințele lui erau și elogiul mut pe care cărturarul le-a închinat unei tovarășii creatoare, — iar căderea lui, va fi întâlnit, în inima soției sale, toate ecourile unei nemărginite dureri de care au fremătat, înfiorate ca pădurile, un popor și o țară întreagă.

Tăcută și albă ca și întâi fulgi ai acestui început de iarnă, la fel de luminos de albă și la fel de umbros de tăcută, Ecaterina Iorga urcă pe drumul veșniciei, într-o lume de unde amintirea ei va stăruia la fel de gingașă în inimile noastre, ale tuturor, ca'n tindele sfintelor lăcașuri, portretul zugrăvit din aur subțire și umbrele albastre ale Doamnelor fragede, ce stau de-a stânga Ctitorilor.

(„TIMPUL“)

Un scriitor bănăţean de mari resurse: Virgil Birou.

Numele este cunoscut cititorilor noştri din colaborările cu care ne-a onorat, printre ele un studiu vast asupra finanţelor Italiei şi un eseu frumos asupra aurului bănăţean.

D. Virgil Birou reuneşte în aceeaş persoană în mod egal pe omul rece al ştiinţei tehnice şi al cifrelor reci, ca şi pe scriitorul de fantezie pură şi de un simţ desăvârşit literar.

Ce carte admirabilă ne dăruise anul trecut: cea frescă superbă de „Oameni şi locuri din Caraş”. Şi n'a trecut anul pentruca să ne surprindă cu încă două volume: „Năzuinţi şi realizări” şi „Crucile de piatră depe Valea Caraşului” — senzaţii ale pieţii literare bănăţene deodată cu expoziţia cărţii dela Timişoara.

Atmosfera celor trei cărţi înfăţişează o perfectă unitate. Cu mijloace foarte diverse, d. Virgil Birou realizează o mişcătoare oglindire a sufletului bănăţean de ieri şi de azi. Rar interpret mai adânc şi mai fidel al Banatului decât d-sa.

„Oameni şi locuri” sunt fotografierea actualităţii: om şi peisaj se identifică şi se contopesc într-o totală armonie, fie în sate, fie în adânc de mine.

„Năzuinţi şi realizări” desgroapă filiaţiuni de sute de ani, dovedind cu metodă de cronicar, din îngălbenite foi de mineiu, cât de veche şi de pură este naţia noastră în Banat ieşind teafără din atâtea încercări. În partea a doua încheagă un tablou foarte amănunţit al eforturilor noastre culturale: deci să avem nădejdi în viitor. Suntem bogaţi în oameni promiţători şi în mijloacele unei afirmări ferme.

„Crucile de piatră depe Valea Caraşului” cuprind o manieră de muncă foarte originală: alternează ştiinţa exactă cu viziunea cea mai curajoasă. Mijloacele de expresiune ale autorului sunt ingenioase. Bucata „Aşa a fost într'unceput” este o perlă literară. D. Virgil Birou pleacă dela cazuri

umile, dela fărâma de document descoperit la întâmplare, pentruca semnificaţia istorică să ia amploarea universalismului, interesului general, caracteristice care e o constantă spirituală a unui popor. Intr'adevăr, bătrânele cruci sunt ca oamenii, grăesc peste veacuri despre modul de gândire şi simţire al strămoşilor. Deci în cimitirele din Ticvani, Secaş, Calina, Cârncea, Maidon, Ilidia etc., evocă „mulţimea care nu are sfârşit”, neamul românesc de totdeauna. Acolo e autenticul bănăţean. Anonimii grăesc, sunt chiar cei mai fideli interpreţi ai păământului românesc.

Câtă dragoste, unită cu intuiţie şi ingeniozitate în descoperirea documentului de viaţă de altădată, la d. V. Birou!

Astfel se despică adâncuri şi se indică infinite posibilităţi de explorare pentru scriitorul cult!

Cât de mult avem de lucru în căutarea formelor de existenţă ale poporului nostru dealungul celor două-trei milenii, şi câte motive se pot găsi pentru a deştepă încrederea în destinul nostru de neclătinat.

Cele trei cărţi ale d-lui Virgil Birou sunt o revelaţie: suntem fericiţi a o constata!

HORIA TRANDAFIR

REDACTIONALE

Suntem într'o fază înaintată a pregătirilor de reluare a apariţiei lunare, prin organizarea a două redacţiuni în centrele vitale ale românismului transcarpaţic: Timişoara şi Alba-Iulia. În subdiviziune vom organiza cercuri de simpatie în Lugoj, Caransebeş, Oraviţa, Arad, Deva, Sibiu şi alte centre româneşti. Amănunte în nr. 1 din 20 Ianuarie 1942.

Na anticipăm cu nimic încă asupra viitorului program, dar de pe acum putem asigura cititorii, că reîntrarea în mijlocul celor cari au constituit de 18 ani falanga compactă şi cuprinsă de curiozitatea cunoaşterii, se va face cu tratarea aprofundată a unora dintre cele mai importante probleme româneşti.

FAPTE IDEI OBSERVAȚII

Ajutor de iarnă

Nu este aci numai o acţiune simultană de bunăvoinţă creştină şi de blândeţe omenească aplecată asupra nevoiei, a durerii şi a frigului, ci este porunca naţională a justiţiei care cere bogatului să înţeleagă pe cel sărac, pentruca săracul să-l apere pe cel bogat.

Această înfrăţire de dreptate socială trebuie să fie înfăptuită prin ajutorul pe care îl instituiam şi la care trebuie să contribuie toţi acei, cari au minte de români şi suflete de creştini.

Nu vom putea să ne îndreptăm Neamul decât întărindu-ne rassa, şi nu vom putea zidi rassa pe sărăcie ofilită şi pe muncă trudnică şi goală.

Pentru Neam şi pentru Cristos, pentru binecuvântarea lui Dumnezeu şi a istoriei,

R O M Â N I,

Sprîjiniţi acest ajutor, daţi din obolul vostru orice aveţi, tot ceea ce trece peste nevoile voastre şi apasă asupra inimii voastre de creştini:

Sprîjiniţi pe înfometăţi şi săraci;

Fîndcă sprîjiniţi Neamul, fiindcă vă sprîjiniţi singuri.

Bucureşti, 1 Dec. 1941.

MAREŞAL ANTONESCU

Lapte sau răchiu?

Aceasta este problema pe care şi-o pune un publicist de seamă bănăţean, d. Petru Nemoianu, în ziarul „Argus”. Şi se ocupă de regiunea Almăjiului unde într'o bună zi şi-a instalat maşinile pentru derivatele laptelui un om întreprinzător din Bozovici săvârşind adevărate minuni cu spiritul său practic. Mulţi gospodari au reuşit să aibe venituri frumoase din laptele valorizat la Bozovici. Chiar riscul producătorului de lapte este mai mic decât al prunarului care e atârnat de intemperii, de brumă, de omidă, de piatră... O valorificare a laptelui în Valea Almăjiului şi în alte văi ar înmulţi bogăţia românului în proporţii nebănuite. Totul pledează pentru o preferinţă în direcţia aceasta decât în producţia de „răchii”. Dar cooperatorii, agronomii şi veterinarii au făcut prea puţin în acest domeniu. Articolul d-lui Petru Nemoianu e binevenit: a hătut ceasul unei atari înfăptuiri.

(Urmare din pag. 67)

al organizării Daciei în vremea lui Traian.

Cât despre părăsirea Daciei, se constată că aceasta s'a petrecut în parte și domol, fără panică. Scrieri literare confirmă acest fapt deosebit de important pentru viața populației rămase în majoritate și fără arme.

Ultimul capitol vorbește de limba română. Structură latină, caracter rural, fenomene lingvistice proprii. Zece hărți ale atlasului lingvistic (Pușcariu) ilustrează drepturile noastre de continuitate pe pământul străbunilor. Printre specialiști e citat Gamillscheg. Munții Apuseni apar ca meterez al romanității dace, apoi toponomia reiese din numirea apelor, a plantelor, a terenului.

Continuitatea lingvistică la noi întărește și continuitatea spirituală transmisă de strămoși.

Nu ne amintim să fi găsit vreodată un articol italian care să dovedească vechea romanitate a noastră. Cartea d-lui prof. Ruffini e senzațională în Italia. Susține continuitatea romană în Dacia cu argumente pur științifice, căci problema e mereu actuală și se cere consultată neîncetat peste hotare.

Elena Popea,

cunoscuta pictoriță a murit de curând la Bran, unde avea o locuință artistic ridicată după gustul ei ales care ținea atât de mult la stilul caselor transilvane de munte. Revista Fundațiilor Regale îi închină o notă: „S'a stăruit nu odată asupra originii ei transilvane. De aci li va fi venit poate apriga sete de lucru ori înțeleșul grav atribuit vieții. Dar arta Elenei Popea depășește orice semnificație regională, pentru a se confunda cu puterile de creație ale firii. Transilvania oglindită în opera ei e o Transilvanie desenată cu penița, hieratică și fină ca un motiv de maramă străvezie. În minte ni se ivesc clopotnițele ascuțite ale bisericilor de lemn și fusul harnic al țărâncii: totul este avânt și încăpățănare. Abia dacă maramele îndulcesc compoziția cu vreun profil domol din tinuturile de deal și nu mai știi dacă femeile sunt însuși pământul acela, iar voinicii înșiși codrii”. Elena Popea, pictorița de frunte, a trăit retrasă toată viața.

Salonul Oficial

de toamnă a expus desene, gravură și afise ale artiștilor noștri

pictori, desenatori și sculptori alături de o sală a celor trimiși pe front cari în câteva clipe libere au schitat scene ale vieții militare. Ar fi nepotrivit să criticăm pe larg lucrările acestora față de cei cari au creiat în liniște. Un singur lucru afirmăm: că expoziția produce cea mai bună impresie constatând că avem talente merituose cari se cer apreciate și de străini.

Franco Trandafilo: *Bessarabia, terra di dolore.*

București 1941, lire 10.

E proaspăt volumul d-lui Trandafilo scris în limba italiană, cu sânge rece de observator al fenomenului latin în România răsăriteană. Capitolele sunt însoțite de fotografii de propagandă; iar înșirarea evenimentelor politice din trecutul basarabean, în spiritul ziarelor italiene de acum. Bessarabia, pământ de sbucium, e studiată cu viu interes de italieni, de aceea cartea d-lui Trandafilo ne pare binevenită într'un moment de actualitate.

Geopolitica

și geistoria e noua revistă scoasă de Societatea Română de Statistică pentru sud-estul european. Geopolitica — lămurirea politicii unui stat prin cadrul său geografic — devine factor educativ al tineretului, spune d. Gh. I. Brătianu. Un studiu al d-lui Ion-Conea prezintă „Transilvania ca inimă a statului românesc” făcută să fie sâmbure de țară. Dezorganizarea comunicațiilor în acele zone o studiază d. M. Popa-Vereș.

Revista publică o sumedenie de note geopolitice deosebit de interesante semnate de dd. S. Mehedinti, Sabin Manuilă, H. H. Stahl, C. Daicovicu, Ion-Conea și A. Golopenția. Va ajuta într'adevăr la formarea unei conștiințe geografice a națiunii.

Despre macedoneni.

a scris atât de frumos d. Oscar Rardi în mai multe cărți consecutive. Încă prin 1928 publicase studii întinse despre românii din Balcani. Într'o carte recentă asupra „Civilizației italiene în Balcani”, d-sa consacră un mare capitol macedonenilor: am crezut de datoriu noastră să-l traducem și să-l dăm în numărul trecut și, în cel de față. Mai rar apar studii atât de bine documentate. O informație venită din rândurile publiciștilor italieni de proporția și exactitatea celei de față, trebuie salutată cu deosebită satisfacțiune.

Origina săcuilor.

Printre cărțile recente de știință istorică și etnografică, semnalăm pe cea a d-lui prof. Popa-Liseanu intitulată „Originea săcuilor și secuizarea românilor” și apărută în editura vechei societăți „Transilvania”. D. Popa-Liseanu a dezvoltat o bogată activitate istorică și contează printre specialiștii dotați cu o erudițiune continuu înaltă. Un cercetător migălos și sprijinit în documente solide. Regiunea celor 509 sate cari circumscriu Săcuimea a fost odinioară cea mai românească. Organizarea românilor era după tipul vododelor și cnezatelor. Două din acestea: Vlahița și Breșcu s'au menținut până târziu. Dar privilegiile acordate de regi au tentat populația, care voia să beneficieze de ele cu orice preț, chiar cu acela al asimilării și contopirii. Astfel desnaționalizarea prin administrație, armată, școală și biserică și-a urmat cursul fatal. La rândul-le săcuii au împrumutat felul de viață al autohtonilor, chiar felul de construcție al caselor și uneltelor de gospodărie. Numirile: coteț, colibă, cuptor sunt luate de la români. Comunitatea aceasta de viață este imprimată de stilul străvechiu al românilor. Chiar și poarturile, obiceiurile bisericășii, priveghiul, bocetul, colinda, aghiazma de bobotează sunt luate dela români. Iar indicele biologic grăește indiscutabil despre amestecul de sânge care apropie hotărâtor pe săcu de români. La finele cărții avem date statistice și un index al comunelor românești din regiune. Cartea d-lui Popa-Liseanu este tipărită în excelențe condițiuni. Publicul se dumirește ușor asupra vastei și complexe probleme atacate în acest volum.

„Biblioteca Românuului” în Editura „Societatea de Mâine”

Pe lângă revista cu acelaș nume apar o serie de cărți dintre cele mai alese și mai bogate în conținut, cari pot fi mândria oricărei familii de cărturari, sub titlul „Biblioteca românuului”, a românuului de pretutindeni. În această bibliotecă au apărut până acum:

Sociografie românească lei 60.
Al. Papiu Ilarianu „ 85.
Satele răslețe ale României „ 85.
Mâine (versuri) „ 60.

Alte cărți sunt în curs de apariție. Fiecare volum se poate comanda la administrația revistei.